AZ ORSZÁG TÜKRE.

BUDAPESTI KÉPES KÖZLÖNY.

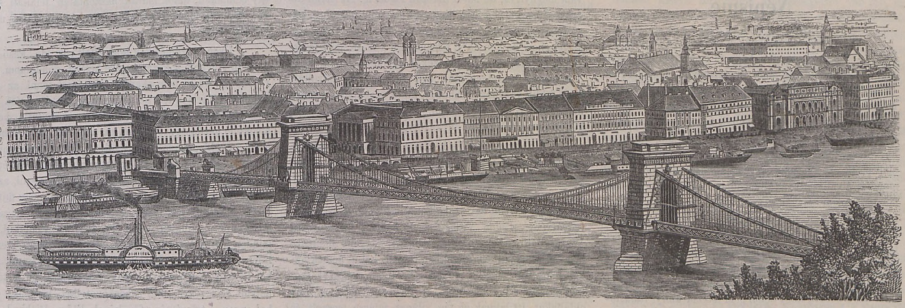

22-dik szám.

Pest. October 1. 1862.

Felelős szerkesztő: BALÁZS SÁNDOR. Szerkesztői iroda: Sándor-utcza tö-dik szám f. em.

Előfizetési ár: Egész évre 12 ft., félévre 6 ft., évnegyedre 3 ft. A lap megjelenik háromszor havonkint u. m. minden hó 1., 10. és 20-kán.

Kiadók: ENGEL ÉS MANDELLO. Kiadói hivatal: Egyetem-utcza 2-dik szám.

Egyik legnépszerűbb lyrikusunk s journalistánk arczképét veszi az olvasó. Semmi kétség, hogy alig adhattunk volna arczképet, mely kedvesebb fogadtatást reméllhetne, mint Tóth Kálmán, kit gyöngéd szerelmi lyrája már régen a hölgyek kegyenczévé tőn, s ki ügyes journalistikai tollával a férfiak becsülését és tiszteletét kiérdemelte. „Szerelmi vadrózsái,“ „ujabb költeményei“ stb. a legkapósabb szépirodalmi termékek közé tartoznak s „Bolond Miska“ ha nem legelterjedettebb, de bizonnyára a legolvasottabb lap Magyarországon, s habár hatását nagy részben a közérzülettel rokon politikai irányzatának is köszönheti, a valódi humort és szatirát kereső is talál benne mindig élvezetest. Irodalmi pályája mintegy 10 évre terjed, s már első műveivel, melyek a lapokban szétszórva megjelentek, figyelmet ébresztett. Első önálló műve „Kinizsi“ mese s szerkezet tekintetében ügyes, gondolatokban sem szegény, kidolgozása azonban sok simítni valót kíván. Azután a „Vad rózsákkal“ lépett föl, melyek inkább a kedély mint mélység nyilatkozatai, s mint ilyenek csakhamar nagy részben a nép szájára kerültek. — Tóth Kálmán lyrája tulajdonképen a „Vad rózsák“ II-ik füzetében kezd emelkedni s száz új költeményeiben kulminál. Az itész itt méltathatja a mélységet, erőt, s különösen ama uj lélekhelyzeteket, melyekkel lyráját mintegy drámaisitotta: s ez az miben a fiatal költőknek utmutatóul szolgálhat, az „Elegiákat“ hozzuk csak föl például, melyeket valaki „a szerelem zsoltárainak“ nevezett. Erdélyi János e költeményeket a „Budapesti szemlében“ bővebben is méltatta.

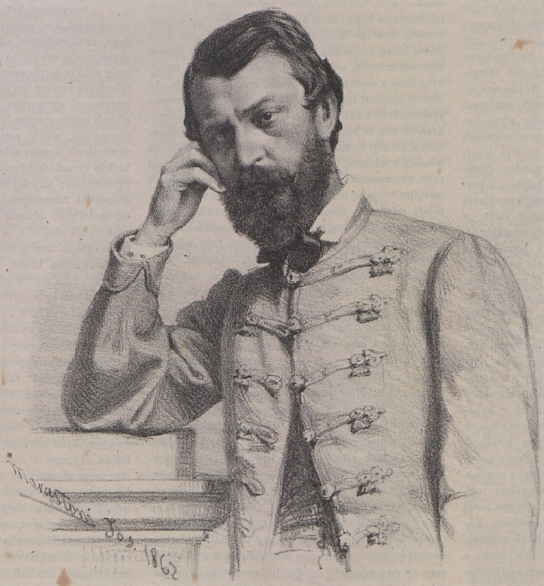

Tóth Kálmán.

Az igy hangolt lyrának lehetlen volt a drámába át nem menni. Tóth Kálmán első drámája az „Utolsó Zách“ volt, mely bár középszerű sikert aratott is, de költői belértéke nem hiányzik; második drámája az „Egy királyné“ már 100 aranyat nyert, s bár benne a tragicai harcz igen finom, s inkább regény tárgyaul szolgálhat, de szerzőjét a nyert koszorun kivül büszkévé teheti az, hogy Arany János az akademiához beküldött birálatban a darabról igen nagy kedvezéssel nyilatkozék, s mindenek felett egyetlen iteratiót talált benne, a mi nyelvileg e drámát nagy sikerűnek tüntetheti föl.

Harmadik drámája a „Harmadik magyar király“ tiszta tragikus alappal bir, s bár compositiója sokkal jobb mint kidolgozása, folyvást tetszik — s dialogerő tekintetében minden műve fölött áll. Negyedik drámai műve „Dobó Katicza,“ mely tiz hó alatt mintegy 20-szor adatott, s a népszinművet igyekezik magasabb niveaura emelni. Ujabban ismét hallottuk lyráját a „Keleti dalokban“ s ezek közt (a mai számunkban is foglaltató)

A digitális változat a MIEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

„Eskü“ czimü verse, ismét azon kivánni valót hagyja, bárcsak T ó t h Kálmán minél többször hallatná lantját.

Eddig a költő. Mint journalista a „Hölgyfutár“ szerkesztését 6 évig vezette; megalapitá a „Bolond Miskát“ s ezt másfél évig csaknem egyedül irta, az ő „Kiphelhauser“e melyben a nyárspolgári félénkséget szükkeblüséget és politikai gyámoltalanságot igyekezett megszemélyesiteni, olvasói előtt jellem alakká nőtte ki magát. Tóth Kálmán irodalmi pályájának kezdete igen viharos volt, most ép ugy éri az elismerés. Még most csak 30 éves, s a „Kisfaludy-társaságnak“ tagja és s. titoknoka, az academia tagja. Jelenleg „A vakok“ czimü társadalmi vigjátékon dolgozik, s mint journalista is folyvást nagy tevékenységet fejt ki. —r.

Népisme.

(A S h a k e r e k k ö z s é g e).

Shakerek communisták a legszorosabb értelemben; — Shakerek hiszik: hogy az emberiség már benne van a földi boldogság ama évezredében, a melyre az örökkévaló égi boldogság következendik, vagyis Shakerek millenariusok — Shakerek a szerelem és nembeli önélvezet nagytörvényét eltörülték és az önfajszaporitás nagymunkájában részt venni, bűnnek tartják. Ez mind ugy-e érdekes? Hát megérdemli, hogy rövid részleteit elolvassuk. Az amerikai egyesült államok alkotmánya azt mondja: A vallás nem az állam dolga. Hinni vagy nem hinni, minden polgár magán ügye. Mily viszonyban legyen kiki istenével? azután az állam nem kérdezősködik. A kinek templom s pap kell, ám épitse magának azt, fizesse, lássa el ezt. Ezen észszerü s igazságos államelvből egyrészt az lett ugyan, hogy a szabad amerikai államnak a vallások miatt semmi baja, semmi költsége nincs, de másrészt az is következett, hogy sehol sem létezik annyi vallásfelekezet egy rakáson, mint épen a szabad Amerikában. E tömérdek vallás felekezeti mozaik pedig egy helyen sincs oly mértékben képviselve mint D a y t o n városában, mely szépsége miatt, „a nyugat csillagának“ is neveztetik s az Ohio folyama és éjszaki nagy tavak közt fekszik. Ki e vallás keveréket tanulmányozni óhajtja, nem szükség tovább fáradnia. Itt megismerheti a fejér és fekete Methodistákat, Albrechtiakat, a német s angol szinezetü Catholicus, Lutheranusok s Calvinistákat, meglátogathatja a Püspökegyháziak, Baptisták, Presbyterianus, Unitariusok, Universalista s Congragationalisták községeit; végre lelheti a Tunkerek gyülekezetházát s mi több, féltuczat Mormont is, sőt a vásárok napjain még a legkülönczebb *Shakersecta* tagjaival is találkozhatik, kiknek egyik telepitvénye Daytontól hat angol mfdre ($1^1/_2$ magy) esik. Ezen utolsókra — igy folytatja az utazó — már többször s több helyen tettek különösen figyelmetessé, annálfogva elhatároztam, ezeknek szentelni első látogatásomat, mire is október 3-kát tüztem ki. Az idő nem lehetett volna kedvezőbb, sem az ég derültebb, mint azon délután, a melyen oda indultam, az ut pedig olyan helyeken vezetett, mely a mezei gazdászat paradicsomának mondható. A község határát átlépvén, az első tárgy, mely felötlött, a Shakerek temetője volt, minden diszitmény, emlékkereszt, s kő nélkül. Tovább ballagva a község házaihoz érkeztem, melyek száma mintegy tizenkettő s a község nagy lakházán kivül mind fából valók. A merre csak a szem tekintett mindennütt oly remekül kimivelt földeket látott, melyek világosan tanuskodtak arról, miszerint Shakerek nemcsak derék imádkozók, hanem derék gazdák is. Soká a kitünően jó husú gulyánál más élő lényt nem láttam. E pusztaság, e mély néma csend szinte kinossá lett, mintha valami rémitő titkot rejtene magában, és az egésznek közepén álló nagy téglaépületnek is valami buskomor jellemet kölcsönze. Kétkedve, menjek, ne menjek be, ide s tova járkáltam. Egyszerre embert vettem észre, ki lehajtott fejjel s hátrakulcsolt kezekkel felém tartott. Fején szokatlan széles karimáju kalapot, testén szürke kék s furcsa szabásu kabátot viselt, ránczos képén halálsápadtság borongott, s amint közeledve, szemeit rám meresztć, nem kételkedhettem, hogy ez őrültnek tekintete. De nem hivén mindjárt az első sejtelemnek, meg akartam győződni s megszólitottam. Felelete azonban oly hangok vegyülete volt, melyek nem emberi beszédnek mondhatók s engem arról biztositottak, hogy véleményemben nem csalódtam. Zavaromból egy másik férfi segitett ki, ki Shakeröltözetben a főépületből kilépvén, nyájasan közeledett hozzám, s kivánságom iránt kérdést tett. Én megmondtam neki jövetelem okát és czélját, ő kedvezőleg válaszolt, mert náluk, ugy mondá, mindenki kedves vendég, ki őszintén óhajt bevezettetni házaikba azért, hogy hitöket, életelveiket, s isteni tiszteletöket közelebbről ismerhesse; mindenek előtt azonban a község vénjénél kell jelentkezni, holott ez a ház szabálya. Én azonnal elmondám neki, hová való vagyok, s mikép ötezer mérföldnyiről érkeztem légyen Amerikába, leginkább azért, hogy vallási állapotaival megismerkedjem. Ez bizalmat látszott támasztani az emberben, s bevezetett a nagy épületbe.

Minden a legnagyobb tisztaságnak és a legutolsó kicsiségekre is egyaránt terjeszkedő rendszeretetnek bélyegét viselé; de itt is a mély sircsöndet semmi hang, semmi nesz nem szakitá félbe. Vezetőm egy ajtón bekoczagtat belölről „come in“ felelet hangzott, s mi beléptünk. Benn 40 éves férfiut találtunk ülve és szalmakalapot fonva; oly öltözetben mint az az elmebeteg oda kint, gyomba gyapju szövetből, melynek neve itt homespun, s a nyugoti fármereknél, mezeigazdáknál, majdnem kizáró viselet. A férfi haja homlokán félhold formára vala megnyirva, de hátul hosszan lógott le. Az orrán ülő ezüst pápaszem nem igen illett ezen elavult ruházathoz. Üdvözletemre fölkelt, kezet szoritott velem, elmondá a szokásos „how do you do“t, s leemelvén a falon nagy faszegeken körülakasztott hintaszékek egyikét, arra ültetett. A megeredt beszélgetésünk első szavai már elárulták, hogy földik vagyunk. A Shaker, kinek szobájában valánk, német volt Hamburg tájáról. Ennélfogva társalgásunk kényelmesen folyhatott anyanyelvünkön.

A Shaker hitvallás közlését későbbre halasztván, ezennel csak azt szándékom elmondani, mi az itteni gyarmat társadalmi szervezete s alkotmányára vonatkozik. Ezen gyarmat, melynek neve Watervliet vagy Shakerváros, ez idő szerint egy családból állott, mig a szomszéd telepitvény „Union Village“-ben, hármat képezett. A Watervlieti család 54 lelket számlált, nagyobb felerésze nők. Mindnyájan egy épületben laktak, hol a nemek akkép felosztvák, hogy a nőnem a baloldali szobákat foglalá el mind a két emeleten, a férfinem pedig a jobb oldaliakat. Itt laknak ők tág, világos, fejérre meszelt, és mint a folyosó is, barnára kideszkázott szobákban, melyek terjes ágyakkal, ó divatu fiókos szekrényekkel öncsinálmányu fontszékekkel, s hintaülőkékkel butorozvák be. A lelki és világi ügyek fővezetése négy öregebb kezében van központositva, a négy közt kettő nő, egy pedig dékán czim alatt, mindent elintéz, mi a külvilággali érintkezésre, az adásvevési üzletre, bevétel és kiadásra, a látogató vendégek elhelyezésére stb. vonatkozik. A négy vénebb mindegyikének van joga a folyó munkákat kiosztani a család tagjai közt, ugy hogy e tekintetben a munka kiosztók a tehetségeket és képességeket veszik sinórmértékül, de aztán más részt el is várják ám, hogy minden egyes lelkiismeretesen tegye kötelességét, azaz: lelkiismerete hajtsa arra, hogy dolgát tehetsége szerint végezze. Erőszak, kényszer soha sem jő elő, mint átaljában, harag és pörölés, ellenszegülés és rosz akarat, azon tünemények, melyek ezen csendes és békés lelkek nyugalmát s egyetértését igen igen ritkán zavarják. Az ideváló gyarmat foglalkozásai jobbadán ezek: gyapjuszövetek készitése, kerékgyártó munkák, szalmaáruk fonása, de különösen a 600 acrei (holdnyi földnek, mint a községi birtoknak kellőmegmivelése. Fekvését és minőségét tekintve, e földbirtok kitünő, s minden mi rajta termesztetik és tenyésztetik olyan, hogy annak messzire körösleg nincs párja. Ezen Shakerek Sarsaparillája mindenütt hiresztelt kereskedelmi czik, marhájuk az egész államban a legkövérebb, gabonájukat legtöbbször a piaczi áron felöl fizetik, az idén, 1851. mig Ohio összes községein az alma majd egészen hiányzott, az ő gyümölcskertjök csak oly bőven termett mint máskor és a mult nyáron csupána földieperért 250 dollárt vettek be.

Mind ez, az ingó szintugy mint az ingatlan jószág, a földbirtok mint jövedelme az egész községnek mint olyannak tulajdona, ama vezéreszme, vagy elv szerint „one body one bread“ — „egy test egy kenyér“ vagy más szavakkal, a Shakerek, társas szervezetöknél fogva c o m m u n i s t á k. Mindnyájan a vagyon és birtok tömeg egyenjogu részesei, mely részességet sem hanyagság, sem munkaképtelenség nem csökkent, sem szorgalom vagy ügyesség nem öregbit. Senki sem követelheti maga részének elkülönitését, hogy azt tetszése szerint használhassa, vagy élvezhesse. Beléptekor minden ujoncz testvér átadja összes vagyonát a községcsaládnak, s ezen cselekvénye és a felvétele által, mind azon jogok birtokába s élvezetébe lép, melyek az öregebb tagokat illetik, és egy kilépőnek sem szabad annak kiadatását igényelni, a mit vagy magával hozott a községbe, vagy ott megérdemlett; mindazáltal szokás, az ilyen elválóknak, kik igen ritkák, az érintett pénz vagy vagyonból „as an object of charichy“ az az alamizsnaként valamit az utra ajándékozni.

Mint minden Shakertelepitvény ugy vergödött fel Watervliet is a legmélyebb szegénységből magas jólétre, s minden évi számvitel befejezése jelentékeny feleslegeket mutatott fel, melyeket a község a gyarmat javitásai és szépitéseire, diszesen kiállitott valláskönyveik nyomtatására, de mindenekelőtt jótékony czélokra forditott. Ugyan is a tél közeledtével számos kóborló, munkakerülő, hon és laktalan koldus megjelenik a községnél, mintha tagjává lenni óhajtana, s élvezi a télen át a gondtalan élet kényelmeit, elillan azonban, mint a kalitból kiosont madár, mihelyest a tavasz kizöldül, s visszasiet a világ zajába, a nélkül, hogy csak meg is köszönné a jótartást, vagy elbucsuznék emberségesen a szives község tagjaitól vagy annak elöljáróitól. A jószivü Shakerek ezen földönfutókat mégis mind ellátják, jólehet becsületlenségöket ismerik. Csakhogy másrészt az is hihető „hogy néha sok ily kóborló között végre mégis egyegy bennakad, nálok marad, haszontalan félállati s hitvány életéről lemondván, s igy a község áldozatait némileg kipótolja.“

Ilyen beszélgetések közt eltelt az idő, késő lett délután s nekem a hazamenetre kellett gondolnom. Marasztaltak, de én nem akarván késő éjjel tenni az utat, indultam. Harmon testvér elkisért a község belső gazdaság határaig, s mintegy utközben megmutatta nekem a sokféle gazdasági épületet, a nővérek dolgozóházát, a dékán zöldre mázolt lakosztályát, hol egyszersmind a látogató testvérek is elszállásoltatnak, továbbá a fehér házikót, hová a világi idegeneket szokás elhelyezni, az iskolát hol a nyájas öreg, az én bejelentőm, négy fiut oktatott, a kocsigyárat meg a gyülésházat, mely egyszerü deszkaépület, minden czifra és diszitmény nélkül, sőt minden jelkép hiányával, mely elárulná, hogy istentisztelet a rendeltetése. Ezekután egy bűrű átvezetett minket Beavar Creek nevű patak túlpartjára, a festőműhelybe, és a gyárba, hol ruhaszöveteiket készitik, és a hol engem a telepitvény főnökének Elder Richard Pelhamnak bemutattak, ki épen szövőszéken dolgozott. Itt elbcsuzván uj ismerőseimtől, elmenék, ismételvén igéretemet, hogy másnap megint eljövök s hosszabb ideig maradandok náluk.

Másnap el is jöttem, és Harmon testvér azonnal vezetett David dékán szobájába. Ez kedvetlen, komor, mennybevágyó nagy kékszemü óriás volt, ki magát hintaszéken ringatá a kályha mellett, midőn odakint legalább is 15 foknyi meleget mutatott a hőmérő. A beszélgetés evvel a két emberrel nehezen ment s végre csak hamar egészen elakadt, sőt David el is szenderedett, Harmon pedig, ki tudja mily látnoki gondolatokba merült és némán maradt.

Az unalmas helyzetnek a belépő Elder Pelham vetett véget, kis, sovány férfi, mintegy 50 éves, sötét haju, és tüzes fekete szemü. Ő életet hozott a társaságba, s nem sokára jó eleven beszélgetés fejlődött ki, mely minket, kevés percz alatt, a Shakerség legszentebb titkaiba is vezetett. Ő avval kezdé: hogy ne czimezzem, hanem csak egyszerüen „t e“-vel szólitsam, mint ő is viszont engem csupán Mór barátnak nevezend. Az ilyen czimczifrák, mondá, nem Krisztus követőinek valók, haszontalanok, s azért náluk tilosak. E szokásból indulva ki bele ereszkedett Sectája parancsainak s hitének magyarázatába; terjedelmes és részletes modorban, néha szónoklati ünnepélyesség s magasztossággal, és csakugyan világos, átlátszó képben vázolta le az ezredévü egyházának elméletét, s természetfeletti hatalmakkal s eseményekkel átmegátszőtt mivoltát. Beszédjében itt-ott merész, eredeti képek szinte ragyogtak, néha valami ihlettség, néha vakbuzgalom határait érinté; s hiszem, hogy, ha nem is megtériteni, de meggyőzni legalább teljes erejéből igyekezett.

Itt előadja az utazó, rövid kivonatban a Shaker vallás rendszerét, mely igen érdekes, hitregés ráfogások s képzeltségeken alapszik, és erkölcs gyanánt a nembeli természet elfojtását vakmerően következteti s követeli. Ezt azonban a jövő alkalommal közlendvén, jelenleg csak a Shakerek communismusára vonatkozólag azt az észrevételt vagyok bátor tenni, hogy a communismus még sem olyan merőben lehetetlen s valósulhatatlan állapota és neme a közlétnek, mint némelyek vitatják meg hogy alaptalanok mind azon emberek beszédjei, kik ellene, mint valami esztelenség ellen háboruskodnak. Természetes, hogy az ily communismusban nem divik sem törvényes, sem törvénytelen csalás, lopás, uralkodás, rablás, szolgatartás, emberölés, népelnyomás, kölcsönös kizsákmányolás, nyerészkedés, versenydüh, érdekirigység, fondorlatok s gonoszságok gyönyörü költészete és változatossága, melyek a civilisált világban oly szépen burjánzanak és virágoznak. De természetes az is, hogy a civilisált világ boldogultjai, és mesterei, sőt szegényei is annyira gyülölik és utalják ama társadalmat, hol a tulajdon és pénz ördöge nem teszi ördöggé se hitványnyá az embert; hol ember nem uralkodik embe-

creative commons — A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

ren, hanem az egyetlen uralkodó a testvériség, egyenjoguság s czélközösség lelke, és törvénye stb. Ez mind előttünk, civilisált halandók előtt csupa megfoghatatlanság, álom, képtelenség, és ki tudja, mi még; ellenben a mi állapotaink és intézményeink csupa, tiszta bölcseség, igazság és boldogság!

(Folytatjuk). Mr.

Tiz nap története.

September 26-án.

A pesti társadalom soraiban még koránt sincsenek kitöltve azon nagy hézagok, melyeket a nyári napok tüze okozott. Csak a szinházba kell mennünk, hogy a gazdátlanul ásitozó páholyokból meggyőződjünk, minő üres lehet a váczi-utcza is azon látogatóktól, kik ott délutáni három óra tájban kivánnak jó reggelt egymásnak, mig az éhes proletár szégyenli bevallani, hogy nem ebédelt. Azon medve-bundás lények, kik öles nyelü buzogányokkal állanak őrt a massiv arristocrata kapuk előtt, még nyári barlangjokban édesdeden alszanak.

Pest s talán más európai nagyváros tavasza is, mint Ausztráliáé, octoberben kezdődik. Uj élet jarja át az egész várost, mintha maga a levegő hozta volna az elevenséget. A fiatalság egész tömege s a felsőbb körök dandára, vagy ha ugy tetszik koszoruja pihent erővel folytatja a mult évi programmot. Ti kedves fecskéi a csinált kikeletnek! Mily epedve vár a piperék, öltönyök árusa és az uzsorás! Fájdalom, mig maga a tavasz sem egy forma mindig, habár napjai, éjei egyenlő hosszuak örökké — s ámbár nem mi csináljuk a jóslatokat a kalendáriomban, a jelenévi pesti tavaszra bizton merünk jóslani kevesebb sarkantyu pengést, Plato eszméjét megközelitőbb tollatlanságot, szomorubb gombkötő-arczokat, habár a mantille és az idomtalan ernyős kalap nem mer elég ostentatióval szerepelni.

Jósolhatnánk több concertet, sok mindenféle ünnepélyes gyülést, uj szinház-igazgatót, az eddig is élhetetlen ballet kiküszöbölését, a dráma iránt nagyobb és megérdemlett részvétet, s a szép remények teljesültének egész karácson-fáját, — de ez utóbbi mind inkább komoly hit és óhajtás, mint a jövőbe való hiu kandikálás. Mivé lenne az ember, ha a jóban elvesztené hitét, ha épen a szerencse változandóságából azt nem tanulná, hogy épen rút időkben várhatni szép időt?

Fájdalom! hogy közelebbről oly gyakori példája fordul elő a hit és remény-vesztésnek, — mintha csak az időjárásban rejlenék olykor a csüggetegség. Borzadva halljuk csaknem minden héten és pedig csak a főváros népe közt egy-egy öngyilkosság hirét. Mintha ez őrült gonoszság ragálylyá fejlődött volna, még pedig nem épen a legalsó s nem is az intelligensebb osztályban. Az öngyilkosságnál kevés van bűnösebb tett, de egy sincs, mely a lélek nagyobb gyávaságára s hitetlenségére mutatna. Voltak Catók az ily tettek elkövetői közt; de százezer közül egy tartozik ez osztályba, s Chinában, hol leggyakoriabb az ily bűn, nem az erős lelküségből, nem az erényekből, hanem a politikai és társodalmi élet végső rothadásából foly.

Nagy városokban, hol a népesség számosabb, sürübben fordulnak elő az esetek. Nagy városokban egyszersmind romlottabb a nép erkölcse s nagyobb a szegénység azon legteljesebb faja, melyet a „proletariatus“ szó fejez ki. Melyiknek lehet tulajdonitni a kettő közül a nálunk most gyakrabban feltünni kezdő szomoru tüneményt? Kétség kivül van része benne mind a kettőnek; de van része a jelen uralkodó általános hangulatnak is, mely nyommasztó bizonytalanságában keres, és nem talál révpartot, melyen reményei megpihenhetnének.

Magában a szegénység, az anyagi szükség nem idézi elő oly nagy mértékben ama bűnt, mint más okok. A statistika legalább nem az inség éveiből mutatja fel legnagyobb számát az öngyilkosságokmak. A szegénységnek azonban nagy hatása van az erkölcsi életre, s az erkölcsi rekkenő légkör szokta azon lankadást előidézni, melynek végletei a bűnök ama legkislelküebb fajában nyilatkoznak.

Toldhatnám még ezeket más bünök és szerencsétlenségek lajstromával, melyet nem volna fáradságos összekeresni; mert untalan hallunk és olvasunk idetartozókat. Szólhatnánk egy póstahivatalnokról, ki Pesten zsákszámra sikkasztotta el a leveleket; szólhatnánk azon véletlen balesetről, hogy az épülő félben levő lipótvárosi templom állása leszakadván több munkás veszett oda és sebesült meg, — beszélhetnénk a vagyon-bukásokról, melyek régóta nem jelentettek be oly számmal a pesti takarékpénztárnál, mint a lefolyt napokban; de nem akarunk Pitavalt irni, s nem főleg azért, mert e tiz nap története még nem a kor rajza, s e tiz nap alatt is történt sok szép és vigasztaló.

Elég egy nagy nevezetességül emlitenem: a földhitel intézetet, melynek megalakulását bevégzett ténynek tekinthetjük. A politikusokra bizom megmérni e tény horderejét, a nemzetgazdákra annak bebizonyitását, vajon csakugyan könnyebb lesz-e csupán 6 perczentet fizetni, mint 60-at a kölcsönvett pénzért? s az öregebb és fiatalabb nemzedék pessimistaira azon aggodalmat, hogy a magyar birtokos minél olcsóbban jut pénzhez, annál bővebben költ nem gazdaságára, hanem akármi egyébre inkább. Én csak egy társas életi következményét akarom kiemelni.

Y. ur ő nagysága az eddigi 60 perczentes időkben rangjához méltó házat tartott Pesten, s e házhoz méltó csilláros salonjait minden télen megnyitván, kifogástalan válogatott társaság jelent meg pompás estélyein. Minden elfogult előitélet, vagy üres gőg nélkül magasan fentartja társadalmi méltóságát, s azt a fényt elviselhetik kiterjedett urodalmai — ebben senki sem kétkedik.

Azonban csodálkozva tapasztalják, hogy nappali rendes látogatói egészen mások, mint az estveliek. Holmi ütött kopott ruhás embereknek — kettőnek háromnak — ajtaja egész nap nyitva. Rangján alóli müveletlenebb férfiek ezek; de kezet nyujt nekik, nyájas leereszkedő irántok, mindig hon van nekik, — mikor faluról beérkezik, ők üdvözlik először, mikor falura megy, ők bucsúznak el utoljára, — csak épen a nagyságos asszonynak nem mutattatnak be, ez, látogatásuk alatt termei belsejében van, s alig tud valamit e nappali *bejáratosok*ról.

Azonban eltávoztukkal a szemtelen inasok egymásra mernek nevetni a hosszas conferentián, melyet urok folytatott, s meg tudják mondani, hány ezer forintról vala szó, minő a kamatláb, s a meghosszabbitásért mennyivel kellett emelni a névleges összeget. Mindazt akkor megtudja néha a világ is, midőn — nem Y. maga hanem valamelyik *bejáratos* megbukott s Y. urat csak magával rántá birtokának egy tetemes részével, mely annyi betáblázás után végre kitábláztatik.

Egészen más élete lesz Y. urnak a 6 perczentes korszakban. Nem kénytelen salonképesekké tenni oly embereket, kiket kéznyujtás helyett örömestebb kidobna, nem mosolyog másnak, mint a kinek mosolyogni kedve tartja, nappalát más, talán édesebb gondok, kellemesb társaság foglalja el, s talán az éj reggeli óráiban is jobb álmok boldogitják.

Csekélység, ugy vélitek, e különbség? — s nem tartjátok átalánosnak a fenebbi tüneményt? Magam is tudom, hogy nem átalános; de nem is ritka kivétel ám, — azt pedig egyátalában nem tarthatjuk csekélységnek, hogy az uzsora ritkábbá lesz, mely eddig minden tilalmak ellenére elterjedett, mint valami forró égalji élődi növény, mely egész erdőket kipusztit. Azon túlságosan keresztyén érzelmüeknek, kik azon aggódnának, miből élnek majd az uzsorások, csak azt felelném egy érsekünkkel, hogy nagy mocsárokat száritottak már ki, de, csodálatosképen, a volt mederben soha egy béka holt testét sem találták.

X.

Thiers „Histoire du Consulat et de l'Empire“ cz. munkájának 20-ik kötete.

II. CZIKK.

Sz. Ilona s a második lemondás.

Miután legközelebb a fennczimzett világhirü mű első részét, — mely a w a t e r l o o-i csatát irja le, — röviden ismertettük, most annak második részére térünk át. A sz. ilonai sziklán haldokló ujkori Prometheus látványának, — ugymond az „Independance belge“ tárczairója, Thiers művének ismertetése folytában, szükségkép átalános rokonszenvet kell gerjesztenie. Egy szenvedélyeink, s ellenszenveinkhez ily közel álló hős körül kikerülhetlenül számos ellentállásokra, fölszólalásokra, gyülöletekre s megfenyítésekre kell találnunk; mivel az nem tartá meg a jogosságnak minden törvényét. De mihelyt ezen nagy ember a világ zaján tul van, s a gondviselés hatalma előtt meghódolt, az egész emberi nem egyértelmüleg szánja őt, s minden kárhoztatás elnémul halálküzdelmével s sirjával szemben! Még maga Chateaubriand, Napoleon császárnak egyik legmerészebb üldözője sem ment messzebb Waterloo-nál boszuállásában; s haszinte heves kifakadásában Bonapartét I s t e n o s t o r á n a k nevezi is, tüstént hozzá teszi: „hogy ezen Isten ostora megtartott valamit amaz isteni harag örökkévalóságából s nagyszerüségéből, melyből ered!“ — Chateaubriand egyetlen mondatot elégnek tart a waterlov-i csata előadására. 1815. jun. 18-án déltájban Chateanbriand a brüsseli kapun menvén ki Gentből, az országuton sétált, — mint mondja, — C a e s a r c o m m e n t á r j a i t olvasva; midőn egyenlőtlen időközökben, majd hosszabb, majd rövidebb ideig tartó dörgést vélt hallani. „Ezen nagy csata, melynek ismeretlen temetésére egy falusi templomból épen akkor hangzott a haragszó!“ — Egy szóval sem mond ennél többet.... s még a legellenségesebb indulatu olvasó is bevallandja, hogy ezzel épen nem mondott eleget ama csatáról.

Valóban mi örömest elismerjük a költészet minden jogát s a költő minden szeszélyét; de mihelyt az egész emberiség szenvedéseit, fájdalmait s munkáit figyelemmel kisérő történelem kötelességeiről van szó, egy egyszerü történetirót minden költőnél többre becsülünk. Egyébiránt a történetirók szintoly ritkák, mint a költők. Korunk, egészben véve, még a legtermékenyebb kor történetirók dolgában: Thierny Ágoston, Guizot, Thiers, Vaulabelle, Louis Blanc.... Ezek mindnyájan mesterek! Különösen ezen „Histoire du Consulat et de l'Empire,“ örökbecsü mű; az az emberi élet minden szenvedélye által élénkitett körében mindazt bennfoglalja, mi a hóditás s háboru nagyszerüségének magát átadó Francziaországot képviseli. A császár egész épségében ott van, a harcztéren s az állam-tanácsban; teljes működésben látjuk őt, a mint elszánt kézzel nyul mindenhez: a törvények, a fegyverek, az erkölcsök, az irodalom, az egyház, a közigazgatás, a pénzügy, a kormányzat, s a hóditáshoz.

Ő mindent tud; mindent lát; az értelmet buzgalommal s erélylyel párositja. Az egyetemesről szüntelen a részletekre tér át, s viszont; egyszerre kiterjed figyelme a húsra s az ágyukra, a lőporra s a kenyérre, seregének czipőire s Európa terveire. Hősének példájára, a történetiró megmondja nekünk, hogy miként tanittatik be egy ujoncz, s miként alakittatik meg egy táborkar; ő is tudja, mivel a császár tudta, hogy miként alkottatnak s rontatnak le a királyságok: Hollandia, Olaszország s Westphalia, miként történik a visszavonulás, az ostrom s a védelem; ismeri mindegyik csatának helyiratát, a gyalogság, lovasság s hadmérnökség állását stb. Ő tagadhatlanul saját hősének kel pártjára; azt örömmel dicséri, szenvedélylyel bámulja; sőt nem egyszer visszatartja megvivását, s kénytelenek vagyunk azt csak szavainak szomoru ékesszólásából találni ki. Igen, de midőn végre az igazság azt kivánja, minő hévvel, vagy helyesebben szólva, mily alapos s egyenes józan értelemmel fájlalja Enghieu herczegnek o r o z v a m e g g y i l k o l t a t á s á t, a spanyol háborut, Holland s Portugal megtámadását, a pápának trónjábóli számüzetését s gyülöletes fogságban tartatását! Ez nem elég; mondják a császár engesztelhetlen ellenségei; ez nem elég az összes királyoknak azon ellenségét, s az összes szabadságoknak ezen kiirtóját illetőleg! Azonban ne feledjük, hogy mindegyik győzelemnél távolról az Oceán közepén levő ama szikla tünik föl a történetiró szemei előtt, mely felé a sors kikerülhetlenül hajtja a császárt! Utjának mindegyik lépésével a waterloo-i szorulat felé közeledik! Ime azért állapodik meg a történetiró, mihelyt kárhoztatást akar kifejezni. Nem akarja ujabb fájdalommal illetni a sz. ilonai vértanut! Nem akarja hasztalan váddal terhelni a moszkaui vádlottat! Látjuk, hogy művének utolsó kötetében (waterloo után) folyvást növekedő szánalommal adja elő ezen kétségbeeséssel küzdő lélek helyzetét. Itt Napoleon s történetirója inkább, mint valaha, minden nyomának ezen magyarázatához: a v é g z e t h e z térnek vissza.

„Ő egyetlen koczkavetésre tevé föl egész vagyonát; a koczka roszul esett, s vagyona el volt veszve. Az ügyállás szemlélésének ezen módja meglepő indignatiót gerjesztvén benne, egyszersmind talán erélyét, sőt még azon gondosságot is csökkenté, melylyel a különböző eljárásmódokat fontolóra vevé. Némi, majd nyugodt s szelid, majd ismét keserü s megvető közöny lett állandó hangulatává egy oly perczben, midőn kevesbbé éles belátással s több ön-megmentési vágygyal, legalább néhány órára, talán elháríthatta volna a végzetet.“

Ezuttal a dicsfény eltünt; a legyőzött egyedül marad vereségével: M é g m i n d i g h i s z n e k l á n g e s z é b e n; d e n e m h i s z n e k t ö b b é s z e r e n c s é j é b e n. Mint egy árny érkezik meg Párisba; — hallgatva rejtezik el amaz elysée-i palota belsejében, hol őt mindenki odahagyja, s ezt üzeni a képviselő-kamrának: „Nem személyemről van szó, melyet kész va-

creative commons — A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

gyok föláldozni, s melytől, három nap előtt mindent elkövettem, hogy megmentsem önöket; hanem az államról s annak üdvéről van szó. Ki mentheti meg jelenleg az államot?"

Ezen rettentő kérdésre azok nem tudnak mit válaszolni, vagyis inkább nem mernek válaszolni; s csak azok a legbátrabbak, *kik elhagyván urokat, pirulnának őt elárulni.* Minő nyugtalanság, minő fölindulás, minő szemrehányások! Mily keserü igazságokat fejezett ki azon perczben Lafayette szózata, mely igazságokat Thiers épen nem titkol el!

„Lafayette Lucián herczegnek hideg, de aczélként metsző hangon azt válaszolá: — Herczeg, ön rágalmazza a nemzetet. Az utókor, fájdalom! nem azzal vádolhatandja Francziaországot, hogy elhagyta Napoleont; hanem inkább arról hogy nagyon is követé őt. Követé őt Olaszország mezőire, Egyiptom forró homokjára, Spanyolország pusztitó téreire, Németország roppant sikjaira, s Oroszország jeges pusztáira. Hatszázezer franczia nyugszik az Ebro s Tajó partjain; meg tudná-e ön mondani, hogy hányan estek el a Duna, Elbe, Niemen s Moskova partjain? Oh! a nemzet, ha kevésbbé állhatatos, két milliót mentett volna meg saját gyermekei közől! az megmentette volna önnek testvérét, családját s mindnyájunkat!"

S valamint a waterlooi csata előadásában egyetlen ember s egyetlen kiáltás sincs elfeledve, ugy azt sem feledendi el a történetiró, hogy mily *fájdalmas zavar uralkodott az Elyséeben*, s hogy minő erkölcsi erőszak által csikartatott ki tőle második lemondása. Vége mindennek! Napoleon többé nem császár; ő le van győzve benn, mint künn; ellenségei diadalmaskodnak, barátjai őt elhagyják; fiának neve, melyet lemondásában idézett, megszünt a közönség emlékében élni, s már senkisem beszél róla! Ezen perczben Fouché, ki hinné? — Fouché parancsol s kormányoz; ő tartja istentelen kezeiben, minő megszentségtelenitése a legnagyobb dolgoknak! a császárságot, s a restauratiót, a Bourbonokat s a császárt.

„A császár 22-én mondott le; 25-én délben elhagyá az Elysée-t s a kert belsejébe kocsizott; hogy igy kevésbbé vétessék észre a tömeg által. Ezen tömeg rá ismert, s „éljen a császár!" kiáltásokkal kiséré őt. Napoleon, miután azt szomoruan üdvözlé, kiment ezen Párisból, melyet sohasem látott többé, s mélyen megilletődött szivvel távozott el, mintha saját temetésén lett volna jelen. Megérkezvén Malmaisonba, ott találta Hortensia királynőt, s a szép időt fölhasználván, oly sokáig sétált, hogy ereje egészen kimerült, ezen lakban, melyhez éltének legfényesebb emlékei voltak csatolva. Ott szüntelen Josephináról beszélt, s ujolag kifejezé Hortensia királynő előtt óhajtását, egy oly arczkép birása iránt, mely hiven föltüntetné szemei előtt ezen visszaóhajtott nőt."

Malmaison-nak ezen egész leirása telve van könyekkel, hallgatással s elhagyatottsággal. A ház üres, Josephina halva volt, s a végromlás s a magány már a császári szerencsének ezen bölcsőjébe is elhatottak. Képzelhetjük, minő érzelmek közt tevé a császár hosszas s végső sétáját, utolsó néma fájdalmának azon helyein. Itt lett ő a fegyverek s koronák urává! Már roskadoztak ama széles termek, hol egész Francziaország esedezett a consul előtt! Már élősdi növények boriták el ama pompás sétányokat, hol annyi dicső férfiak s annyi bájoló hölgyek léptei hagyák hátra egyhamar nyomukat. Nem voltak többé virágok a melegágyakban, se madarak a madárházakban, se hattyuk a zöldes vizekben, se inasok s hizelgők az előszobákban! Még maga a kastély is nyitva állott a kozákok előtt.

„A saint-denis-i sikon hangzott ágyu-dörgés szintoly fölindulást okozott Malmaison, mint a főváros lakosai közt; Napoleon kivételével, ki nem igen rémült meg; mivel jobban ismeri a veszély horderejét, mint bárki más a világon. Davoust tábornagy, hogy Malmaisont biztositsa, vagy hogy az ellenséget meggátolja a Szajna balpartjára átmenetelben, eltorlaszoltatá a neuilly-i, saint-cloud-i, serres-i, s lerontatá a saint-denis-i, besons-i, chatou-i s pecy-i hidakat. Mindazáltal ezen előintézkedések nem biztositák Malmaisont egy véletlen megtámadás ellen; s Brack ezredes, testőr-lovassági tiszt oda sietett, annak hirül hozása végett, hogy több porosz lovas-századok czirkálnak a sikságon át minden irányban, s hogy ennélfogva Malmaison lakosai mindnyájan elfogathatnak, ha nem vigyáznak magukra. Ez utóbbiak még sokkal élénkebb rémülésbe estek volna, ha Blücher terveiről értesülve vannak..."

Blücher *terve* abban állott, hogy a császárt kézre keritse s *fölakasztassa*; vagy mint Thiers udvariasabban fejezi ki, „*megszabaditsa tőle a világot.*" Igy járkál ő sebes léptekkel, meg-meg állva, tétovázva, várva, remélve; s körüle mindenki, türelmetlenül várván a dolog végét, őt birodalmából távozásra ösztönzi. Ekkép (ezek Thiers szavai) „ő most másodszor lakolt meg azért keservesen, hogy a világgal megunatá, *megutáltatá* saját lángeszét!"

S mig az invasio Párishoz közeledik, a waterloo-i legyőzetett végre, számos siralmas viszontagságokon keresztül, mélységének fenekére, a „Bellerophon" angol sorhajóra érkezik el; miután azt irá az angol herczegregensnek: „Jövök, mint Themistocles, hogy a britt nép tüzhelye mellé üljek le."

Valóban itt kezdődik a lakolás, s itt már a történetirónak mindegyik szava egy-egy elegia. Vége mindennek; a császár hadi fogoly; a mint ezt Angolország politikusai *törvénytudói* elhatározák. Parancs érkezik az iránt, hogy ő a „Northumberland" hajóra szállittassék át, s hogy *kardja* átadására szólittassék föl. Ezen kivánatra egy erélyes tagmozdulattal felel ama nagy hadvezér, kit ők az oceán közepette akartak lefegyverezni; annyira féltek tőle! Ez a római történetiró szavaira emlékeztet bennünket, Cajus — Mariusról szólva — „Nyomora" — ugymond — ellenállhatlan s rettentő méltósággal vevé őt körül..." (*Horrificaverat dignitatem!*)

Ezen az átlánti tengeren át tett egész utazás Thiers-nek legjobb s legmeghatottabb irályával van leirva.

„Napoleon ekkor a „Northumberland" födözetén sétált, néha egyedül, néha pedig Bertrand, Montholar, Gourgoud, Las Cases kiséretében, majd hallgatva, majd kiöntve a szivét betöltő érzelmeket. Ha nem igen volt kedve beszélni, a hajó előrészében egy ágyura ült le, melyet csakhamar az egész hajónép a *császár ágyujának* nevezett. Ott a tropicusok azur tengerét nézte s ama sir felé látta magát haladni, melyben saját bámulatos sorsának el kelle temettetnie, mint egy csillagnak, melyet lenyugodni látott volna. Valóban semmi kétsége sem volt ama jövő iránt, mely számára volt föntartva, s azt mondá magában, hogy ott lenn, dél felé, merre hajója tartott, ő nem mulékony nyughelyre, hanem hosszasabb vagy rövidebb halálküzdelem után, a halálra találand."

Minő álmai voltak? Thiers megmondja ezt nekünk: Ujra látta magát ifjusága első napjaiban; egyszerüen teljesitve egy kegyelem s amnestia adó dictatorságnak összes kötelességeit. Ő, mint reménynyel s dicsőséggel környezett ifju, segélyt nyujtott a forradalom áldozatainak; a zsarnoki uralom alatt számüzött, megrablott s elitélt egyének már csak ezen ifjuban helyzék minden reményüket. Ő volt ezen egész kétségbeesett nép bizalma s nyugalma; ő formaszerint meghazudtolá aug. 10-ke s sept. 2-ka embereinek tanait, paradoxonait s fenyegetéseit; már visszafoglalá Toulont az angoloktól, meghóditá Egyiptomot, elfoglalá a szuezi földszorulatot; dicső, ártatlan, hivatott s választott volt. Csakhamar az ő győzelmei következtében, a Rajna mindkét partja Francziaországnak engedelmeskedett, ez utóbbi hatalmába kerité Belgiumot s Olaszországot, s délen a hozzá hű köztársaságok egész csoportjának volt protectora. Nyolcz év mulva a háboru végével, az egész világ Párisba tódult, a hajdani convent s a vérpadok ezen Párisába, hogy a marengói győzőt üdvözölje! Mig ő ekkép elmerülve marad a mult álomképeibe, a „Northumberland" folyvást halad. Ő azonban ugy látja magát ujra, mint a Tuilleriák palotájának imádott urát, követek, miniszterek, képviselők hasonlithatlan zürzavarában, a tömegben Foxok, a pápai legatus oldalánál. Nem lehet egyebet hallani magasztalások, bámulatok, imák, s háladásoknál. Augustus magasztalásai óta nem lehetett ilyesmit hallani . . . s a „Northumberland" folyvást halad.

Egykor, midőn az eget fellegek boriták s a hullámok zajlottak, Ausztria az elszomorodott hajóst saját főherczegnője, Mária Luiza kezével kinálta meg, az utóbbi egy fiuval ajándékozá őt meg, ki „római király" nevet kapott... Ekkép ő egész saját történelme fölött szemlét tart; s a mint már csaknem saját baleseteinek égető korszakához ért el, s a mint már csaknem ujra föltalálta Fouchét s Talleyrand-ot, a bűntényre támaszkodó erkölcstelenséget, az égre emelvén föl szemeit, egy sötét pontot födözött föl a fenyegető hullámok közepette; az Sz. Ilona volt.

Sz. Ilona! nincs oly tündér, vagy kisértetes mese, mely annyira ismeretes lenne, mint ezen siralmas történet. A dajka elmondja azt a gyermeknek, ki azt ujra elmondja dajkájának. Ezen utolsó fejezetekben Thiers, ki ügyesen meg tudja különböztetni az emlékezetes dolgokat a feledésnek átadandó dolgoktól, örökre megszabaditott bennünket a „Memorial de Sainte-Helene" fecsegésétől. Ő saját világos s rövid modorában adja elő ama hosszas kinzást, szive mélyéből fájlalja a hőst, igen, de nem akarja, hogy őt mások sajnálják; azt akarja, hogy őt tiszteljék; azt akarja, hogy őt hallgassák. Ő ez alkalommal megemlékezik róla, hogy a latin történetiró egy pár szóval tudá elmondani egy egész sereg végromlását s halálát: „Az az éghajlat változtatás következtében ugy veszett el, mintha dögvész által sujtatott volna." (*Coeli subita mutatio pro pestilentia fuit.* Tacitus).

A tétlenség volt ezen lángésznek legnagyobb vesztesége s legnagyobb szerencsétlensége. Ezentul ő az órákat oly lassuknak találta! Nem tudá, mit tegyen s mivé legyen! Saját szigetében hánykolódott azon óriás, ki még nemrég, midőn egyetemes monarchiáról álmodozott, ugy találta, hogy a világ határai neki nagyon szükek voltak; *áestuat infelix*... Miután hat évet töltött ezen fogságban, ereje egészen kimerült az összehalmozott fájdalmak közt, s leroskadt a teher alatt.

Hiában hivá segélyül bajtársait: Frigyest, Turenne-t, Condé-t, Gusztav-Adolfot, Caesart, Hannibalt, N. Sándort, Jenő herczeget, a Nassaukat, Marlborought; megragadtatva érzé magát ama kór által, melynek őt meg kelle ölnie. „Lelke, s nem teste volt vasból." April végnapjaiban elkészité végrendeletét, melyben szolgái közől egyetlenegyről sem feledkezett meg. A legcsekélyebb részletekre, még a temetési részletekre is kiterjeszté gondoskodását.

„Meghagyá, hogy temetése a kath. vallás szertartásai szerint történjék, s hogy ét-terme, melyben érte mise tartatott, kivilágitott gyászravatallá alakittassék át. Antomarchi tudor, hallván ezen, Nignal abbé-hoz intézett utasitásokat, nem tartóztathatá magát a mosolytól. Napoleon ugy találta, hogy az tiszt. let-hiány az ő tekintélye, lángesze s halála irányában. Fiatal ember, mondá neki szigoru hangon, ön talán nagyon szellemdus arra nézve, hogy Istenben higyjen: én még nem jutottam enynyire... *Nem mindenki lehet istentagadó, a ki akar.* Ezen, a nagy férfiuhoz méltó kifejezésekkel adott szigoru leczke zavarba hozá a fiatal orvost, ki mentegetőzéseket hebegett . . . ."

„Ekkép aludt ki lassan, egyetlen panasz nélkül a legnagyobb emberi élet, Caesar s N. Károly óta."

Valóban a császár nagyon hamar halt meg; épen azon órában hunyt el, midőn Hudson-Lowe aljas kegyetlenségei ellen a szónokok, a költők, s maguk az angolok is, Holland lorddal élükön, tiltakozni kezdtek. Ezért mondja Angolország leghiresebb történetirója, Macaulay lord, Holland lord dicséretére. „A parlament ülésében, a Sz. Ilonában fogva tartott Napoleon mellett szót emelt a Castlereagh-k, Bathurst-ok s Hudson-Lowe-ek ellen. „Ő minden megbukott hatalmat tisztelt, s emberszeretete minden nemzetet átölelt." Ugyanekkor irá a nagynevü angol költő, Byron lord, a *fogoly Napoleonhoz, a Sz. Ilona szigetéhez* intézett odáit; „Dicsőség szigete, a legtávolabbi nemzetek zarándokai partjaidon fognak kikötni" stb.

Thiers részéről helyes s hozzá méltó eljárás volt, hogy történelmének végéhez érve abból egy végleges következtetést vont. Következtetése abban áll, hogy nem kell játszani a népek szabadságával, — hogy a szabadság fölötte áll a dicsőségnek, — s hogy ama járom-kovácsolók utoljára nagyon sokba kerülnek (Ezek Royar Collard szavai, ki azokat épen nem szerette). „Lángész dolgában bármelyik régibb hóditóval versenyezhet; zajt szintoly nagyot akart mint azok, kik leginkább megingaták a világot, vért fájdalom! többet ontott *mint azoknak bármelyike!* Erkölcsileg alattuk áll a legjobbaknak azon legnagyobb emberek közt, de fölöttük áll a legrosszabbaknak azok közt. A kormányzatban szereti a jót s arra kényurilag törekszik, de e tekintetben N. Károlynak se következetteségét, se vallásos megfeszitett szorgalmát nem tanusitja. Végre ezen nagyszerü életpályából, melyben oly sok tanulni való van a katonák, az igazgatók s a politikusok számára, a polgárok részükről megtanulhatják, hogy a *hon sorsát sohasem kell egy emberre bizni*, bárminő legyen is ezen ember, s bárminők legyenek is a körülmények."

TÓTH DÉNES

A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

Southerland herczegnő.

A magyar hirlap olvasó közönség már rég óta ismeri ama nemes nő nevét, kinek hű képét mai számunk szerencsés olvasóinknak bemutatni. Ismeri mint ama jóságos, áldásos lények egyikét, kiket Isten a föld javaival, kincseivel, bizonyára csak azért árasztott el, hogy módot és eszközöket adjon nekik mindenütt, hol megfordulnak enyhet segélyt és vigaszt árasztani szét a szenvedők és nyomorultak között. Angolországban nevet mindenki csak tisztelettel és hálával ejti ki. Nem fényes rangja, nem roppant kincsei, hanem nemes jó szive és bőkezű jótékonysága szerezték meg számára a köztiszteletet. De ez elismerés, e hála túlterjedt hazája határain. Nevét egész Európa ismeri mint a szenvedők és szükölködők védangyalát. Minden ország menekültjei élvezték a vigasz és segély ama fenséges nemét, mely mindig lekötelez a nélkül, hogy valaha megalázna, és mindig maga keresi fel a nyomort, habár azt a szerénység és büszkeség burka fedi is. Nem alamizsnát, munkát és tevékenységi kört adott, szerzett ő ama szegény számüzötteknek, kiket rosz sorsuk Angolországba s jó sorsuk közelébe vezetett. Iránt unk magyarok iránt különösen mindig nagy rokonszenvet, és előszeretetet tanusitott; egyik menekültünktől megtanulta nemzeti nyelvünket, s előszeretete jeléül, mint azt e londoni photographia után rajzolt képe is mutatja, többször még nemzeti öltönyünket is viselt. A mult évi országgyülés ideje alatt hazánkban is megfordult s bár az országgyülésnek csak végéreérkezett, nehány ülésen még is megjelent. Nagyjaink iparkodtak őt az udvariasság és vendégszeretet minden jelével elárasztani, s mi midőn bájos külsejét megismertetjük, azon meggyőződésben tettük, hogy ez általa legkedvesebb meglepetést szereztünk az egész magyar közönségnek.

Dessort Henrik bonez- és néptani viaszgyüjteménye.

Aranyi Lajos tanártól.

Erős fát mozgatok, midőn nagy közönségnek oly szakról szándékom irni, mely csak kevés egyént, igen kevés egyént érdekel, nem mondom én hogy különczöket (mert magam is közülkbe tartozom) de mondják ezt mások.

Mióta ünnepélt Fáy Andrásunk mecénását (a ludat) csak jó sült-jelöltnek, de nem a tudomány terjesztőjének tekintjük, mert a l ú d- tollat az ércztoll kiszoritá hatásköréből: azóta nem rágcsigálja az ámolyogva töprenkedő iró a toll végét, hanem pipájának bodor füstjén legelteti szemét, és lesi a muzsa *) sugalmát, olykor a szobrászat istennője hallgat és Klio szólal meg, most is ez fejtegeti kérdezetlenül annak okát meg, hogy miér nem vegyitene s utánna a festész k a d m i u m, vagy u l t r a m a r i n ragyogó kék szint a már kész szürke szinhez, ha dohányfüstöt akar festeni, s miért elégszik meg a barnába siró szürke szinnel, meg fejti pedig Klio e kérdést ekint:

Az időben; melyben Zeüsz (Jupiter) még földön járt: Pandora a gonoszságokat tartalmazó szelenczét fölnyitá, a gonoszok zsengéjének egyike Spanyolországba pottyant, s aludta sokáglan a tetszhalál álmát, mint ama buzaszemek, melyek 200 év előtt a bodajki kazamátákban a török által számos kádba elrakattak, és 20 év előtt, régi falfejtés alkalmával fölfedeztettek, hogy pedig ezen szemek éltenek s csak mély álomban szunnyadtanak, azt, azon buzaszem bajtársok bizonyiták be, melyeket az egyiptusi gulákban (püramisokban) talált a világhirü Ehrenberg (báró és természetbúvár) ki a magyak egyik részét a földbe veté, és gyönyörrel észlelé azoknak kikelését, és meggyümölcsözését, ki ezen több évezredes szülők fiaiból, az ujonszületett kalászokból kenyeret süttetett s azt az el nem vetett odvu magokat elömutatá a Freiburgba összesereglett természettudomány vándor gyülésnek, s igy azon alig sejtett ritka bőcsü adattal gazdagitá meg a természetrajzt, hogy a növénymagok élete évezeredek után is folyvást fönnmaradhat légmentes helyen némi tetszhalotti állapotban, mely ismét sürge tevékenységre ébredhet, ha melegség, nedvesség, világosság és megfelelő talaj befolyásával kellőleg dajkáltatik.

*) Azért nem hivom a müzsát müzának, mert a rózsát sem hivjuk rózának. Nagy Lajosunk klassicus idejére emlékoztetnek ezen az olasz szájából átvett olasz kiejtésü meghonosodott latin szavak. ilyenek még az: izsop, Jozsafát, Ezsaiás, Jozsep, rizs. stb.

Southerland herczegnő.

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

Igy aludott mondám a gonosznak azon zsengéje is, melyet Pandora Spanyolhonban hullajtott el, s mi támadt belöle? Azon intézet, melynek föladata vala elevenen megégetni mindazokat, kik nyilvánosan ugyan a keresztyén anyakönyvekbe lajstromoztattak, de kik titokban a Názárethit messiásnak el nem ismerék, hódolván egyedül csak Jehovának. Idővel még az üdvözitő eszméjéveli megbarátkozás sem menté meg az embert a máglyától, az égő hasábok poklától, ha a keresztyén hitnek vallása nem azon minta egyes részletei szerint gyakoroltatott, melyet a Rómában összesereglett hitnöki testület hatalmasbb része szabott elő. Inquisitio volt ezen — a mai philosophiánk szemében kegyetlen — tüzitéletnek neve, vagy Auto da fe; Inquisitornak hivták ezen intézet elnökét. — Dicső Mária Theresiánk, kit a burkus (brandenburgus) nagyon szorít vala, s kinek a hadviselésre annyira megkivánt kincsei annyira elapadtak ily szavakkal illeszti boldogult atyjánnak VI. Károlynak egykori jobbágya fölséges fejedelemnő, Te, midőn spanyol honból megszöktem, végtelen kegyelemmel fogadál, én lézengő gyönge árnyék, hálát igérék, ime elmém gyümölcseivel iparkodom irántami óriási jótettedért tartozásom lefizetni, Te, engem kenyerevesztett, országfutót gazdag prépostsággal ajándékozál meg, visszaemlékezvén, hogy én adám évek előtt magasztos összekelésedre a mennyei áldást, ihon egy terv, mely szerint ezernyi ezereket hajtandanak mindazok apródonkint be, kik a dohány hóditó füstjében gyönyörködnek. Ezen *dohány-egyedárusági* terv annyira megtetszett már az akkori kincstári miniszteriumnak, hogy azonnal két kézzel elfogadtatott, szaporán életbe léptettetett. A burkus (porosz) háboru mindkét oldali hősei rég elhamvadtak az exinquisitorral együtt (kit nyughatlan lelke osztrák prepostságáról egy tesszaliai elárverelt püspökségre, onnan meg Velenczébe juttatott, hol nyomai elvesztek a vándorlónak, mint a lagunákat (Velencze közötti vizeket) hasitó gályáké, — mindazon időbeli tanuk és tényezők eltüntek az enyészet falánk torkába, csupán a Károly laktanya (a rokkantak volt palotája) áll még és a dohány-*apaldó* (vulgo abaldo) mely név még mai nap is homlokán hordja a spanyol bélyeget. A dohány-ápoldának, akarom mondani apaldonak csávája okozza azt, hogy dohányunk elveszté tündér illatját, s azon tündéri szép szinét, mely az állandóság jelképe, s melyre az ártatlanságé mellett (a fehér mellett) oly örömmel tekint (mint a bajorok szinére) fölséges fejedelem asszonyunk, ki talán a szeretet édesden elragadó szavaival reá vehetné fölséges férjét, a királyt; mint hajdan sok üdvösre reásimitá Sarolta Gejza fejedelmet, hogy addig is, mig édes hazánkban a dohány ügye eldöntetik, egyenes adóval terheltetnék minden dohányos meg, mi által mindenki valódi természetes jó zamatu dohányt szíhatna, s a magas kincstár sem rövidülne meg, a trafikások pedig, kik a haszon morzsányi mivolta miatt váltig zúgolódnak, panaszaik egyikével megkönnyebbülnének, s végre a dohányfüstnek szép kék szine sem volna *eltrafikálva*!

Különös, hogy Nikot növénye (a dohány) mely épen nem oly nélkülözhetlen mint Ceres ajándékai (a gabona-nemüek) annyi viszály szülője lőn, mintha ezen növény is Pandora szelenczéjéből illant volna ki Amerikába, s onnan Spanyolhonba.

A kopogó szellemekről azt tanitották szinte 8—10 év előtt, hogy megidézett, de meg nem jelent szellemek helyett irnak a psychograph által, s tudtunkra azt adják, a mit ők akarnak, nem pedig azt, a mit mi óhajtunk; épen igy dúdolgat folyvást fülembe Klió, csakhogy hangja derülni kezd, s az inquisitióról annak kiméletlen ostorára: Larisszára száll, s ezeket hallatja:

Larissa, a világ legjelesebb hitszónokainak, egyike abban mulá fölül egyéb spanyol ügyfeleit, hogy ő hiven követte a hajdantai apostolok példáját, s minden diplomatikus szempont fölébe emelkedést, ugy tekinté az embert, mint meztelen szülöttet, s mint az enyészetnek egykori poszománttalan s csipkétlen porhatag csemegéjét, s miután végre ő minden embert testvérének és a teremtő gyermekének tartá: a törvényes vallási türelmetlenséget törvénytelen pogány fogásnak, továbbá a czim és rangvadászatot, főleg a hit ügynökei között, magában véve a katonásdihoz hasonló gyermekjátéknak, a vallásra nézve pedig átkozott szinészkedésnek, és valódi ördögi praktikának hirdeté.

Hirdeté pedig nézeteit a legcsengőbb, legédesebb hanggal, s a legmeggyőzőbb, s legelragadtatóbb édes szólással; mind ennek természetes következménye az lőn, hogy Larissza mindazok által, kiket Logikája s Rhethorikája sujt vala, mint rágalmazó gyülölteték, üldözteték és föladaték, Larissza egy elmefásitó zárdába csukatott Aszturia rengetegeiben, eltiltatván néki legszigoruabban a szónoklás.

Évek mulva a zárdát a hitügyelő (görögül episkopos, honnan a tót biszkup s ebből a magyar püspök szó) vala meglátogatandó, ki megparancsolá, hogy nem csak gyomrának, de lelkének is nyujtson a vendégszeretet válogatott élvezetet, azaz: hitszónoklatban tüntesse ki magát a monostor lakossága.

Mily kin volt Larisszára nézve, kiből az isteni szikra szól vala, a hallgatás; oly kín volt a kolostor egyes tagjaira a megszólamlás; mert nem csak gond, de gondolat nélkül is éldegéltek a cellák lakosai, istenek módjára pihenvén a sok semmitevésre.

Napról napra nőtt az aggodalom a szerzetben, mert zyziphusi munka volt a szónoklat, melynek fogalmazásához sem értettek, előadásához sem a jámbor atyák; végre Larisszát kérték és hatalmazták föl a remegő csuklyások, hogy koholjon tervet mentségükre, s léptesse azt életbe, hajitsa nemkülönben kenyérrel azokat, kik őt ezelőtt szüntelen kővel dobták, és éreztessen könyört és irgalmat azokkal, kik kárörömmel gúnyolták és ezer szúnyogcsipéssel döfdösék az igazság üldözött áldozatát.

Larissza az igazság szellemében bizván, magára vállalá a gondot s a felelősséget.

Itt a nap, itt a hitügyelő, üt a szónoklás órája, Larissza, kit a magas vendég személyesen nem ismert, a szokott szónoklati öltözékben az imaházba lép, szokás szerint azon zsámolyra térdel, melyen a hitszónok *rövid* fohászszal a szent lélek ihletéseért könyörg mély csendben, de miután e fohász majdnem egy óranegyedet vön igénybe, megszólal a hitügyelő mondván „conscende cathedram“ (lépj föl a szószékre) Larissza szemlesütve kérdi „szabad *már* szónokolnom?“ — „szabad, szabad“ — volt némi nyugtalanságot elárulva a felelet, mire Larissza hozzá fogott a reábizott működéshez, milyen volt légyen sikere, kitünik nem csak az egész népség megindulásából, de főkép a zokogó püspök ezen fölkiáltott szavaiból „Te vagy angyal vagy, vagy Larissza, hirdesd tovább isten igéjét, melyet te fogsz föl legtisztábban e világon“. — Larissza kiszabadult fogságából s vele együtt ezernyi ezer üdvös eszme, mely a legkeményebb szivet is megpuhitá, és megérlelé a mennyországra, melynek mézzét már eme földünkön is megizlelhetjük, ha az aggastyán János evangyelista rövid szónoklatát „szeressétek egymást!“ józanul megfontoljuk, s megfontolván szilárdul követjük!

Bocsásson meg a drága olvasó, hogy Klióval egész egy kis patristikába (a régi szent atyákról szóló tanba) tévedtünk, de mégsem állunk igen távol Dessort Henrik viasz-gyűjtemény csarnokától, mert ennek csak külseje aféle Panorama, Diorama, Kosmoráma, Wachskabinett, Optische Reise stb. forma, de belseje minden művelt emberre valóságos ihlettel hat, mert közelebbről ismerteti meg őt a mindenség csuda alkotójával, és elundoritja őt a bűnnek átokszülő ösvényétől, az ember magába tér és mélyszerü gondolkodásra serkenttetik.

Egy soha nem sejtett uj világ tárul föl szemünk előtt, midőn az állatok s az ember zsengéjének fokonkinti kifejlődését tekinthetjük gyönyörüen át, és fél óra alatt ismerkedünk meg a titkok titkaival, melyeknek fölleplezésén évekig dolgoztak a szemrontó gorcső (nagyitó üveg) segélyével az ujabb kor leghiresebb tudósai — megtanuljuk ott érteni mit tesz az: az egészséget könnyelmüségből koczkára tenni, borzadva ismerkedünk meg azon irtózatos ostorokkal, melyek azokat sujtandók, kik a rájok bizott legdrágább kincset — az egészséget lábbal tiporják, gunykaczajt üzvén az ártatlanság pirongó arczán, és a morálnak szigoruan nyers szózatán; látni mindazon kétségbe esettek vérfagyasztó példáit, kik a multról s jövőről mitsem aggódvást a jelennek éltek, és egy rövid ideig tartó *jelennek* kéjjeiért egy örökké tartó *jelenkint* tünő kinteljes *jövőnek*, még pedig holmi földi, tehát anyagi, gyötrelemdús jövőnek adták el magukat, kivetkőzvén emberi nemes alakukból és eltorzulván undok förtelmü szörnyetegekké.

Látni továbbá harminczhárom fajta emberi fejet viaszból, a megfelelő természetes anyagból készült föveggel, és nyak- meg mell-ékkel, különösen érdekli a fejek e remek és gazdag gyüjteménye mindazon egyént, ki a néptant (aethnologiát) kedvelli, és képes munkákból, p. a hires Berghauséból, az egymástól oly annyira elütő népfajokat elméletileg ismeri; mily gyönyörü a nógai tatárnak, a kaffernek, a botokúdnak vadul szikrázó szemeibe teljes nyugalommal nézhetni! mily szépen győződünk meg a felől, hogy a jeles Gaal és Lavatter (amaz a koponya alkajáról, emez az arczvonalokból itélvén meg az ember belsejét. — értem jellemét) nem puszta fövényre, vagy zománczos buborékra alapiták tanaikat, mert afféle telivér amerikai, vagy afrikai vad embernek vad jelleme kézzel fogható; itt a ravaszság, káröröm, kapzsiság, vérszomj, ott a dőreség, vagy a legfokozottabb indolentia a leggyöngébb szem által is minden pápaszem istápja nélkül könnyüden kivehető; s midőn igy elandalodik az ember, főleg valamely házi apa, vagy valamely nevelő, akkor azon meggyőződés fejlődik és érlelődik meg bennünk, hogy nem azon nevelői elv az igazi, mely ártatlannak, jónak, erényesnek tart minden embert természeténél fogva, hanem azon elv a valódi, t. i. az elfogulatlan tapasztaláson alapuló, mely azt mondja: nem minden ember születik jó hajlammal, de nem is mindenki roszszal, hanem ki jóval, ki roszszal, s a növelés föladata a jót fejleszteni, a roszat kigyomlálni; de ezen czél elérésére sem áll azon átalános szabály, hogy mindig pálcza, vagy mindig mézes kalács legyen a nevelő kezében (egy fajta nevelő t. i. mindent szigorral, a másik mindent nyájassággal s jutalomosztással akar elérni) hanem a növendék természetéhez kell a növelőnek magát alkalmaztatni, s hol szelid hol a szigoru bánmódot alkalmazni, illik pedig ezen elv nemcsak egyes gyermekekre és serdültekre, hanem egész nemzetségekre, sőt egész nemzetekre is, s ha — a mi emberi fogalmaink szerint — felelősek a túlvilágban az apák roszul nevelt gyermekeik vásottságáért, úgy felelősek a népnevelők is, ha valamely nemes vérü nemzetben elfojtják a tüzet, és valamely vizvérü nemzetet még mélyebben sülyesztenek a hinárba, szóval, ha majommá növelik az embert, mi évek századaival meg Pandora asszony segitségével szépen meg is történik; mert látunk mai nap is nemzeteket, melyeknek multjok ha nem is isteni, de legalább félisteni volt, mert a rege istenei és hősei eredtek belőlük; és ma mik ezen nemzedék maradéki? felelet: aprai *birkák*, nagyai *majmok*, s ha már nagyra vitték: *rókák*, mit arczaikból is kiolvashatni, holott hajdan a lelki nemességnek ideálját árulá el homlokuk, szemük, szájuk, orruk, álluk, továbbá fejük meg testük magasztos tartása.

Mindezen kitérések erősitik azon állitmányomat, hogy az ember Dessort Henrik gyüjteményének megszemlélte után magába tér, és mély fontolgatásokra serkentetik.

A tárgyak elhelyhezését és közelebbi vázlását illetőleg (a nélkül, hogy a pénztárnál kapható lajstromot irnám le) mintegy a következőket emlithetem meg:

Az ajtótól balra indulván el látni:

1-ör borszeszbe elrakott *embryokat* és *faetusokat*, a kifejlődés külön fokozatai szerint.

Azért mondom *faetus* és azért használandok bizonyos tárgyak megnevezésére, sőt néha egész leirására is latin kifejezést, mert a bölcs nyelvén szólván: „nincs történelmes dolog a természetben“ még sem bir minden olvasó p. gyermek, vagy a hajadon a filozofiának azon szemüvegéhez jutni, melyen keresztül nézve a természetes igazságnak vakitó fénye annyira megszeliditetik, hogy a napba is nézhetni vele a nélkül, hogy láterőnk bénulásától tarthatnánk; röviden szólva, elvem oly módon irni, hogy irtomat gyermekeim pirulás nélkül olvashassák, és elő is olvashassák, szemem előtt tartván egy száz éves magyar epigrammot, s melyt (kolosvári születésü) boldogult édes apámtól Nagy Enyedi Lostáiner Antaltól nem egyszer hallék, melyt egy nagyra becsült és i. b. Resetánkhoz hasonlitott Censor ir vala a lángeszü, de kissé pajzán nyelvü Aranykának (1760 táján Kolosvárt igen tisztelt költőnek), az epigram igy szólott:

Mit olvasni pirul fiam, vagy leányom,
Azt ki kell, hogy húzzam, vagy a tűzre hányom,
Ha öcsém oly *tisztán* a mily szépen irnál:
Akkor nem *Aranyka*, hanem *Arany* volnál.

Ha tehát oly dilemmába jutok, hogy *átallok* is, de meg (a tárgy tanulságos mivolta miatt) *akarok* is irni: akkor magyarul hallgatok, s latinul folytatom beszédemet, például:

Az emlitett természetes faetusok és embryok után jönek: 2-or a viaszból készült gyümölcsök, értem azokat, melyekkel Saturnus él vala = fructus humani, és pedig nemcsak a conceptiótól fogva a plenaria evolutio neonati maturi-ig, de még a semen vagyis sperma humanum és az ovulum humanum minden evolutionalis phasisait is

A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

pompásan áttekinthetők, és pedig minden szemrontás nélkül, mert ezen tárgyak, melyek a természetben a mák vagy a köles szemnél nem nagyobbak, két szászszori nagyitás után vannak lerajzolva, s hol a rajz, hol a górcső alatt megtekintett eredeti után vannak igen hiven, és igen művészileg viaszból gyurmálva (modelirozva, vagy bosszirozva — roszul kiejtve: pusszirozva).

A pár hetes, a pár hónapos fructusnak (békafarkkint mulékony) organa embryonaliát, az ovum velamentáit, a placenta viszonyait a világ semmi irott könyvében nem lehet ugy tanulmányozni mint a természetnek ezen igen hiven lemásolt könyvében, ugy hogy ezen evolutionalis gyüjteménynek párját az egész birodalomban nem lelhetni! de talán a hirneves bécsi Josefinumban (az osztrák hadi orvosok képezdéjében mégis föllehetne azokat találni) épen nem, mert ott a viaszkészitmények becse igen megcsökkent, a 100 év előtt gyártott boncztani viaszkészitmény egy poltrával sem ér többet egy Amerikát ábrázoló 100 éves földképnél igaz ugyan, hogy a csontok és az izmok a régiek maradtak, de az idegeket, az edényeket s a szigereket finomabb szerkezetét 100 év előtt legalább 30 perceenttel kevésbbé ismerték, s igy az emberi test viaszbóli máslatából, mintha nem is léteztek volna, kihagyattak; ly a régi amerikai atlásokban Philadelfiát New-Yorkot megtalálni, de a Hudzon, Misziszippi, Orinoco partjain 100 ujabb város hiányzik p. St Louis, uj Buda, meg az érdekes vaspálya-hálózatának nyomait sem láthatni, s igy a hires pizai tanár Felice cavaliere Fontana firenczében készitett remek müveinek fele mai nap már nem természetrajzi, hanem csak régészeti becscsel bir a Josefinumban, s mit érnek a még hajdan kimustrált és Bécsből leküldött ama (josefinumi) példányok, melyeket a mi egyetemünk bir és pedig egyablaku szobában elszállásolni bir?! ezek csak annyit érnek, hogy bámultassanak a nem orvosi közönség által, ki a tárgyakat nem érti, valamint helylyel-helylyel boldogult Fontana Bodog, vagy kontár segédei sem értették azokat; Fontanáék ügyesebbek valának a viasz-gyurmálásban mint a boncztanban, s többnyire csak a leideni hires bonczlanárnak Albinus S. Bernátnak jeles rézmetszeteit másolgták vaktában viaszban le. Ugy áll Dessort H. gyüjteménye a mi gyüjteményünkhöz mint a Sinád, v. M. Kovács János 1742-iki krónikája p. Horvát Mihálióz.

3-or látni: 26 darab eltorzult medenczét (exostosisokat) elferdüléseket a pelvis faeminában, melyeken az obstetricator roppantot okulhat és a nem orvosnak is fölnyilik szeme, megtudván miszerint partus infelices saepissime a mala constructione pelvis maternae dependent, non vero — ut passim credi tur, ab ignorantia obstetricis, vel obstetricatoris.

4. Remek példája az arcz creinek, és idegeinek egy fejen; ezen készitmény 60 tallérba került, az összes gyüjtemény pedig 15000-be, mit, — ha csakugyan első kézből vétetett — el is lehet hinni.

(Folytatása következik.)

Washington György és Jefferson Tamás.

(Jellemrajzok).

Nagy tudósok, jeles irók, hirneves államférfiak az atlanti oceánon innen és túl — Guizot, Irving, Everett és mások — az utóbbi időben teljes igyekezetőkkel buzgólkodtak, kortársaikkal Washington György az elnök és tábornok életét és lényét megismertetni. A mit ilyen tekintélyek irtak, azt sem ócsárlás által kisebbiteni, sem magasztalásokkal feljebb emelni nem lehet. Azt azonban senki sem tagadhatja, hogy egy nagy ember élete valamely benső pártatlan, őt mindenféle viszonyok és körülmények köztismert barátja által rajzolva a gondolkodó előtt becsesebb lesz, mint valamennyi diszes czifra irat, melyet művészet, vagy poétikus elragadtatás állít elénk. Washingtonnak ily egyszerü, igaz képét találjuk Jefferson Tamás levelezéseiben, különben is e még nem igen elterjedt iratok *) sok állambölcseségi s történelmi kincset rejtenek magukban. A szabadság és igazság bajnokai és kortársai közt senki sem fogta őt ugy fel mint Jefferson Tamás, a függetlenségi nyilatkozat irója.

Ez legtöbbet hasonlított mind felfogás, mind tetterőre nézve a köztársaság atyjához; a mi az általános ismereteket, genialitást illeti, talán még tulhaladta őt. Egész élete, elnöki működése bizonyitja ezt; erről tanuskodik politikai hitvallomása és az északamerikai intézmények kifejlődésére nézve adott nézetei, melyek ötven év után épen ugyanazon módon teljesültek.

„Teljes lelkemből — irja Jefferson Gernyhez, a franczia consulhoz, Philadelphiából — a szövetségi intézmények mellett vagyok, oly értelemben véve, mint a hogy az egyes államok felvették. Ellene vagyok az olyan kormány rendezésnek, mely örökös elnökkel és tanácscsal kezdi. Azt hiszem, és e hitemtől sola el nem állok, hogy egy államban a nyilvános hatalomra nézve a morális szabályok mit sem különböznek a polgárjaktól. Nem csak a formák megváltoztatása de az intézmények szellemének hamisitása is bűn. A közigazgatás minden ágában a mindig vissza-visszatérő alapelvet kell megtartani. Az unio egyes államainak meg kell hagyni a szabadalmakat. Ön egyszerü, takarékos kormányzás mellett vagyok; a fizetett egyéneket és hivatalnokokat nem szabad azon czélból szaporitani, hogy pártunk tán nagyobb legyen. A megtámadtatásokat illetőleg bizni kell a katonaságban s csak a belső védelemre kell felállitani, mint hasonlóképen a tengeri erőt is csak a partok és kiktők védelmére rendezni be. Béke időben a hadsereg csak megszoritható a nyilvános szellemet, tengeri erő külső viszályokba bonyolithatna és adósságcsinálásra adna alkalmat.

Pártolom a szabad kereskedelmi közlekedést mindenféle nemzettel; egyikkel se legyünk ám politikai összeköttetésben, még követségi állomásokat sem tartanék, legfeljebb egy kettőt. Örködnünk kell magunk fölött, nehogy az európai mozgalmakba sodortassunk. Majd nekünk is véres csatákba kellene kicsiségért elegyedni, a szabadság, önállóság elvét lábbal tapodni stb. Szeretem a vallási szabadságot. Védem mindig a sajtó szabadságát. Polgártársaink panaszait embereik ellen, soha sem erőszak, de helyes belátás után kell elintézni. Ha tudományos mozgalom támad, valami ujabb felfedezés, elő kell mozditani. Az emberi szellemet soha sem szabad visszariasztani. Soha se essék az ember azon káros hitbe, hogy haladás helyett visszafelé kell menni. Nem kell azt hinni, hogy vallás, politika tudomány a dicsőitett ószkorban állott a legmagasabb polczon. Nem kell azt sem hinni, hogy az emberiség a tudománynak csak praktikus oldaláról veszi hasznát, — a valódi tudomány erkölcsileg szellemével hat, felemel; ha az európai tudományosság akkor lenne legnagyobb, ha kalapácscsal furóval mindjárt practice alkalmaztathatnék is — minek akkor a civilizatió haladása, sokkal jobb lenne visszavonulni ős erdeinkbe.

Washington jellemrajzát megtaláljuk, egy dr. Walter Johnhoz irt levelében, melyben a nevezett tudósnak az unió állapotáról irt müvéről küldi véleményét.

„Csak egy mondatot akarnék — mondja Jefferson — mindjárt könyve elején megváltoztatni, ott a hol valódi köztársasági elvekről beszél; ön azt irja: „a népnek annyi politikai hatalma legyen, mennyi a renddel és biztonsággal összefér.“ Ezt én igy tettem volna: „A nép mely egyedüli és jogos birtokosa a hatalomnak, lásson el maga minden hivatalt, a melyre képessége van, és a mely a társadalom rendjét nem bontja meg.

Most már polgártársaink elég belátással birnak arra nézve, hogy kit válasszanak meg maguk közt birónak, ügyeik elintézőjének. Nekünk kötelességünk a tömeg képességét és miveltségét annyira vinni, hogy minél szélesebb kört nyerhessenek az emlitett választásokná. Ön, mondja tovább Jefferson a szerzőnek, Washingtont is jellemzi, és pedig elég erővel, no én őt igazán jól ismertem — s ha akarja — igy jellemezném:

Washington György eszes ember volt, bár nem az első ranguak közül, belátása nagy volt de nem egészen beható, épen mint Newton vagy Baconé. Józan itéletét véve alig leli párját.

Következtetni senki sem tudott jobban. Innen magyarázzák amaz előnyöket, melyek származtak, ha ő egy tanácskozmányban részt vett, a véleményekből rögtön tudott helyes jó egészet kivonni.

Tábornok soha sem készitett jobb csatatereket mint ő. Ha idő folytán valamelyik használhatatlanná vált, sok idő kellett mig át tudta idomitani; azért a csatamezőn az ellenséggel szemben néha tán nem találta fel magát, de ostromlásoknál (lásd York, Boston) soha sem hibázott. A félelem előtte ismeretlen volt, a legnagyobb veszélyeket közömbösen vette. Ha valami dologban csak legkisebb kétsége volt is, egy lépést sem tett, mihelyt azonban biztosságot szerzett — neki rontott. Erénye tiszta, mocsoktalan volt, ritka jelenség a világtörténelemben, a kiket csak ismertem, egyik sem birt oly hajthatlan igazságszeretettel mint Washington. Önérdek, rokon, barát, semmi sem tántorithatta őt meg; valóban Washington jó és nagy ember volt. Természeténél fogva ingerlékeny, hirtelen haragu, de esze mindig mérsékelni tudta, de ha egyszer kitört, haragja rettenetes volt.

Termetére nézve délczeg szép férfi volt. Viselete könnyed, nyilt. Kortársai közt a legjobb lovas, gyönyörűen ülte meg paripáját.

Beszédbeni képessége, vagy eszméi nem voltak épen nagy bőségben; ha gyülekezetben szólnia kellett, határozatlan, zavart lőn s csak nagyon röviden felelt. Gyorsan s kissé hosszadalmasan tudott irni, de azért irálya erőteljes volt, bizonyára nem az iskolában szerezte, itt csak a mértan és mathesis elemeire tanitották, később ehez a földméréstan is járult, de csakhamar aztán kiment a nyilvános életbe, s ez lőn iskolája. Levelezései később igen nagy terjedelmet vőnek; szóval, semmi tekintetben nem hiányzott nála bizonyos természetes jelleg — minden összemüködött arra, hogy nevét halhatatlanná tegye. Ő vezette honfiait a nagy szabadságharczban, ő ült tanácskozmányaikban — vigyázott törvényeikre életpályája; az egész emberiségre nézve kihatással bir, ilyen példát pedig nem sokat találunk az összes világtörténelemben. ⅄

Az iskola orvos-növeléstani szempontból.

Az ember, az érzék alá eső természet egyetlen lénye, mely szellemével az anyagi erőkön diadalmaskodhatik, s mely az utóbbiakat csak mint eszközöket használja szellemi czéljainak elérésére.

Mint minden szerves lény, ugy az ember helyes kifejlése, egyéni erőinek, úgy egymás közötti, mint a külvilághoz viszonyitott természet- és hivatászerü egyensulyán nyugszik. A testnek és léleknek ezen egyensulyban kell egymást feltartaniok, ha az életfeladatot helyesen akarják teljesiteni, egymás irányában épen ügy, mint külön válva saját körük működési idomaiban. Bármely fél arányatlansága rombolólag hat mind a két részre, vagy helyesebben mondva az egészre, mert az életnek mind a kétféle tüneménye itt e földönzon egésszé olvad össze, melyet az „ember“ fogalmával jelölünk. A test gyökere a szellemi élet fájának és a földi ember létének.

Magában világos tehát, hogy ez egyensúly megzavarása veszélyesebb s ki nem egyenlithetőbb befolyást gyakorol, ha oly időben támad, midőn a szervezet (organismus) még csak kifejlődéséhez készül, kiképzése tehát még nem szilárd, vagy is a gyermeki időszakokban.

Nagyon fontos, s a többi életkérdések között első helyen álló maradt tehát eme kérdés:

„Mikép neveltetik ifjuságunk? Neveltetése egyezik-e a természet változhatlan törvényeivel, s ha nem, hogyan segitsünk a bajon?

A dolog mélyébe csak felületesen tekintő vizsgálódó, azonnal befogja látni, hogy jelenleg ismét elérkezett az időpont, a midőn a kérdést ujabb alapos vizsgálatra s általános figyelemre méltatnunk valóban szükséges.

A miveltség fejlődése s azzal némely általános életviszonyaink átalakulása, finomodása, nemesedése, az utolsó két évtizedben oly hatásban emelkedett, hogy a növekedő nemzedék életszükségei az előbbi nemzedékeivel össze sem hasonlithatók. Természetes tehát, hogy az ifjuság nevelése mellett e változott viszonyok szorgos szemügyre vendők, másképt testi és szellemi eltörpülés lesz gondatlanságunk szomoru következménye.

Bárha nem mondhatnók, hogy az iskola a természet- és orvostani nevelés elveit egészen elvetette volna; mindazonáltal az osvostani nevelés némely fontos pontjaira nézve a kortól elmaradt s ez által az emberi szervezetben (organismus) működő természeti törvényekkel annyira ellenkezésbe jött, hogy az emberiség jólétét szivén viselő orvos e tárgyat tovább hallgatással épen nem mellőzheti. Annak bizonságául, hogy ez állitás erős alapon nyugszik s épen nem túlzott, bátran merem felhivni az egész tisztelt orvosi kart. Ügyfeleim mindeneket összefoglaló nyilatkozata okvetetlen az lesz: hogy folytonos növekedésben van azon családok száma, melyeknek gyermekei az iskolába járás idejeig virágozva fejlődnek, de azontúl — tehát épen akkor, midőn erőszebb életszakba lépnek át — sokfélekép sinlődnek, nyomorognak, a testkifejlődése vagy ama kibájába esnek, mindazonáltal úgy a tanitók, mind a tanitványok kétszeres erőködéseik daczára is, a szellemi képzés végeredménye ez erőfeszitésekhez inért kivánatoknak meg nem felel. Van tehát bizonyosan az iskolaügy berendezésében, már ezen komolylyá vált s szélesen elterjedt következményekből is itéletet vonva, olyan ok, mely ezen az emberiség haladását s természet-

*) Memoirs, Correspondence and private papers of Thomas Jefferson late President, of the United states. Edited by Thomas Jefferson Randolt — London.

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbizásából, az ISZT támogatásával készült.

ORSZÁGGYÜLÉSI ARCZKÉPCSARNOK.

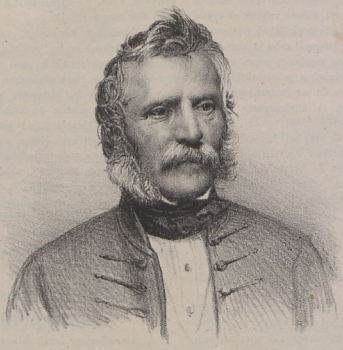

Gróf Andrássy György.

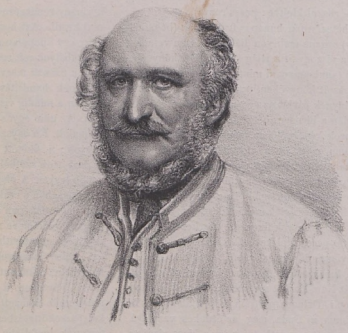

Gróf Waldstein János.

Gróf Dezseffy Emil.

Náray Tamás.

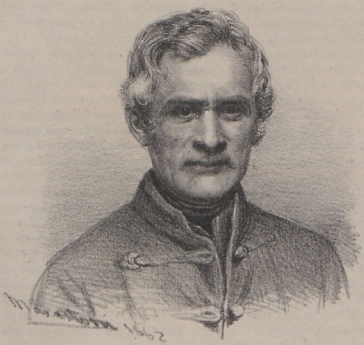

Bobory Károly.

Csiki Sándor.

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

szerü fejlődését annyira akadályoztató okozatot szüli. E baj forrását kivánjuk ezuttal kutatni.

És ez előzmények után — a jeles Schreber tr. nyomain haladva — a következők megolvasását komolyan ajánljuk a szülők, nevelők s általában a tanférfiak figyelmébe.

A szerves működés minden cselekményéhez a szervek érettségének szükséges foka kivántatik meg, — ellen esetben a szervek a túlfeszitett működés következtében szenvedni fognak, s működésök eredménye is hiányos lesz. Miután pedig az ember testi és szellemi cselekvőségének minden neme, következésképp a gyermektől kivánt iskolai tevékenység is, a szerves működésekhez van kötve, önként támad azon kérdés: mely korban nyeri meg a gyermek szervezete átalánosan az iskolaképesség megkivántató fokát? Mint mindenben, úgy e tekintetben is a természeti fejlődés menetét kell kérdőre vennünk s magunkat ahoz tartanunk.

A gyermeki szervezet azon főműszere, melyet az oktatással összekötött tevékenység közvetlenül igénybe veszen — az a g y. Az orvosi észlelet tanitja, hogy az agy átalánosan véve az élet hetedik évének eltölte után, legalább terjelmét illetőleg, érte el maradandó kifejlését. Ezzel teljes öszhangzásban van azon észlelet is, hogy ezen időpont körül, a szellemi kifejlődés határozott fordulópontot mutat, hogy a gyermek az eddig gyüjtött fogalmakat alaposabban kezdi elemezni, szétrakni, fejtegetni és feldolgozni, hogy eddigi röpke és felületes kérdései mélyebben járó irányt vesznek, hogy komolyabb és kitartóbb munkaságra hajlamot árul el, s hogy végre a tanulási ösztön ez időben, ha csak kora kényszerités által nem gyengült vagy el nem fojtatott, kiterjedtebb, erősebb lesz.

Csak ekkor tehát, a nyolczadik életévben (igen gyenge, folytonosan betegeskedő s kifejlődésökben hátramaradt gyermekeknél valamivel későbben) áll be az iskolaképesség időszaka. Csak ekkor lehet a szellemi tevékenység terén is minden tekintetben örvendetes gyümölcsöket szedni. Iskolai törvénynyé lenne alkotandó ama rendszabál, hogy az érintett életkor, de különösen a hetedik év utolsó évnegyede előtt kivételesen se vétessék föl a növendék az iskolába. Az iskola kötelezettség csak ezen korra lehet jogosult. Mert az ellenkezőleg történő visszaélés, az egész nemzedékre nézve nem egyébb, mint a növényeknek az üvegházban mesterségesen kierőszakolt kora kifejlése. A testi és szellemi kifejlődés gyökérnedve természetesen annál inkább szenved, minél korábban vétettek igénybe a gyermek elegendő fejlődöttséget nem nyert erői. Az ilyen gyermekek testileg gyöngék, szellemileg törpék maradnak. A tanulási erő ilyeneknél elfojtatik, a teremtő szellemi működés (mint az itélő, gondolkodó tehetség, erő) melyen alapszik az életrevalóság egyedül, örökre meggyengül s elcsenevészik.

Alaptalan azok aggodalma, a kik azt vélik, hogy a hetedik életév bevárása által, a szellemi képződés emelkedő kivánatait, vagy a kortársakat illetőleg a gyermekre nézve hátramaradás következik. Ellenkezőleg! Bebizonyult dolog, hogy két egyforma szellemi képességgel megáldott gyermek közől, az, a melyik két évvel később kezdte meg az iskolázást, két évvel látszólagosan előbbre tört társát az élet tizedik, legfölebb tizenegyedik évében az összes szellemi kifejlődést illetőleg nemcsak utóléri, hanem sokkal tulhaladja, csupán csak azért pedig, mert a tanulásra tökéletesen érett. Ily módon kettős nyeresége van a gyermeknek, t. i. testi és szellemi. A testi (már magában is örvendetes) nyereség bizonyára elvitázhatlan. Mi a szellemi nyereséget illeti, e tekintetben azon igen szembeötlő különbségről, mely a korán és épen a kellő időben iskolázni kezdő tanitványok között a haladásra nézve létezik, elfogulatlan s tapasztalt tanférfiak leghelyesebb felvilágositást, véleményt nyujthatnak.

Azonban a természet törvényei által ezen oly hangosan követelt étetszabályt a szülék, gyermekeik kimondhatlan kárára épen nem akarják követni. A gyermekek tulnyomó többsége már 5—6-ik életévében szorittatik a rendes iskolázás tanigájába, mely a gyermek kellő érettségének hiánya miatt, annak lelki és testi erőit rombolólag tamadja meg.

E szomoru jelenségnek a szülőkben rejlő három oka van: 1) Vannak szülők, kik gyermekeik szellemi koraérettségével csillogni, büszkélkedni vágynak.

2) Léteznek olyan ferde nézetüek, kik azt hiszik, hogy gyermekeik a tantárgyak összehalmozott tömegét csak ugy sajátithatják el, ha a tanuláshoz mentül hamarább hozzá fognak.

3) A legtöbb szülő helyes neveléstani ismeretekkel nem birván s a gyermekek fegyelmezéséhez sem értvén, már a gyermekkel 4—5 éves korában a háznál nem tud mit csinálni, s azért feladja az iskolába.

Az iskolatörvények, bárha e veszélyes szokást magok is kártékonynak valják, mindazáltal, hallgatagon türik, sőt némely iskolák a tanitók sorsának javitása végett, a melyen pedig egészen másképp kellene segiteni, még inkább előmozditják.

Pedig, miként a már nehány éves gyermeknek, a helyes módon nyujtott erősebb, szilárdabb tápszerek, nemcsak nem veszélyesek, hanem virágzó növekedésére nézve elkerülhetlenül szükségesek, ellenben a csecsemőnek, mivel műszerei a megkivántató áthasonitási erővel nem birnak életölők lehetnek; épen ugy áll a dolog az idő előtt tanulásra szoritott gyermekre nézve is. Vagy: ha a gyermeket, mielőtt elégséges erőhöz jutott volna, állásra vagy járásra akarnánk kényszeriteni, a szegény ártatlan könnyen görbe lábuvá, hibás izületüvé válhatik; azonképen az iskolába idő előtt beterelt növendék, épen azon természettörvények szerint nyomorodik el lelkileg, mert valamint amott a járás szervei, ugy itt a gondolkodás szervei az agy a szükséges erőhöz nem juthata. A természet törvényeivel való daczolás mindkét esetben érzékenyen megboszulja magát.

Könnyen meg lehet ismerni a gyermeken mikor lett érette a komolyabb tanulásra. Hetedik életévének végén önmagától kezd komolyabbak után vágyódni, kérdései mindinkább határozottabbak, a dolog mélyét kutatók, ekkor adható fel bátran az iskolába, ekkor lesz a tanulás lelkére nézve helyesen nyujtott táplálék.

Egyes kivételes esetkép megesik, hogy némely gyermek agyérettsége hamarább áll be a szokott természeti fejlődésnél, de itt fontolóra kell venni azt, hogy ez kivételes eset, mely általános szabálylyá soha fel nem állitható s hogy még ezen esetben is tanácsosabb a 7-ik életévet bevárni s az ideig az ilyen gyermek testi kifejlésére a főgondot forditani, mert az ilyen gyermekeknél az agynak kora kifejlődése rendszerint az egyébb szervezet kifejlődésének rovására történik, ez utóbbinak tehát idő engedendő, hogy az előbbit a kifejlésben utólérje.

A korábbi időkben az iskolának csekélyebb követelései valának, tehát az akkoriban történt kora iskoláztatás sem volt oly nagy mértékben veszélyes s a természeti kifejlés hátramaradásának helyre pótolása is könynyebben lehető vala, mint most, a midőn a folytonos megfeszités fokai sürübben következnek egymásra.

Az időelőtti iskoláztatást czélzó indokok tehát bármily tiszta forrásból is fakadjanak a szülők, vagy az illetők részéről, az mégis természetellenes s káros következményei miatt az uj nemzedék iránt elkövetett megbocsáthatlan bűn.

De lássuk már azt is, minő legyen az iskolai épület, mikép legyen a tanterem berendezve, melybe az iskolaképesség korát már megért gyermek belép, lássuk mire ügyeljen a tanitási idő alatt az oktató, hogy a szellemi fejlődés eszközlése mellett, az ezt is akadályozó testi hátramaradás elő ne idéztessék a gyermek kimondhatatlan kárára.

Az iskolai épület épitése mellett eddig arra volt legfőbb tekintet, hogy központi fekvése legyen. Szerintünk ez csak mellékes dolog. Az uj tanokák épitése mellett a fősúly leginkább arra fektetendő, hogy az épület nyilt, szabad, tágas, egészséges, jó ivó-vizzel, s játék- és testgyakorlatokra alkalmas helyen emeltessék. Meglehet, hogy némely szülők, az iskolai épület távol fekvését alkalmatlannak s kényelmetlennek találandják, de az értelmesebbek csak hamar be fogják látni ennek jótékonyságát gyermekeikre nézve, a mennyiben ezek, a nagyobb városok életviszonyai által a szabad lég élvezetétől különben is megfosztvák, s ily módon ezen egészségellenes hiányt legalább az iskolábamenetek által helyreüthetik. Ezen pontot e helyt azért találtuk emlitésre méltónak, mivel a mostani időszakban a mindinkább szaporodó vasuti hálózatok a jelentékenyebb helyekre mindegyre központositják a népességet, mely körülmény uj iskolai épületek emelését teendi szükségessé, a melyek épitésénél tehát jelen megjegyzésünk érdemleges méltatásra törhet utat magának.

Hogy az iskolai épületekben a lég mindég tisztán tartandó, magától értetődik. E végett az ily épületek beltérsége a tanitványok számához képest egészségszerü kiszámitás alapján méretessék ki. Az erősen tömött tantermeknek a növendékek eltávozása utáni kiszellőztetése még nem elegendő, annyival inkább, mert a több órai folytonos tanitás után az ablakok vagy ajtók kinyitása általi időközi szellőztetés csak a meleg évszakokban s csendes tiszta idő alkalmával hasznos és helybenhagyható, — azért minden tanteremnek egy e czélra különösen berendezett szellenytyűzettel (Ventilation) mulhatatlanul kell birnia. Az ilyen szellentyűzettel, mely az ablakfal legfelsőbb pontján alkalmazandó a légujitása legegészségszerübben eszközölhető, a külső hidegebb, a belső melegebb levegővel a legkevésbbé észrevehető módon vegyül el. Természetesen a készüléknek úgy kell alkalmaztatva lennie, hogy annak kinyitása és bezárása minden perczben könnyen és gyorsan eszközölhető legyen. E tekintetben Angol- s Francziaország és Északamerika követésre — méltó példával járnak elő.

(Folytatása következik.)

Dr. BATIZFALVI SAMU.

Földfaló emberek.

(Humboldt után).

Cumana és Uj-Barczellona partjain, hova jámbor zarándokok vándorolgatnak, egész az Orinocoig mindenütt beszélnek olyan emberekről a kik f ö l d e t e s z n e k. Utamban társaimmal én is időztem egy kis faluban l a C o n c e p t i o n d e U r n a n a hol földevők laktak. A föld lágy s vaséleggel festett. Folyam partjairól keresik és ássák ki nagy gonddal. Még különbséget is tesznek az íz között, s van olyan földrész, melynek a másik fölött előnyt adnak. Golyó alakban öszszegyurják s mindaddig tartják tűz fölé, mig külseje kissé megbarnul. Étkezés előtt e földgolyó kissé megnedvesittetik. Ez emberek — Indiánok — vadak, s a növény ültetvény és termesztéstől mondhatni undorral futnak el. Az Orinoco leg messzebb tájain is ilyen példaszó van róluk (valamely tisztátlan tárgyra mondják) „egye meg az Otomak."

Mig az Orinoco és Meta vizállása kicsiny, ez emberek tekenősbéka és halakkal táplálkoznak. Az elsőbbek nyil által lesznek martalékukká, ha t. i. kimásznak a partra, nagy ügyességgel meglövik. A habok nőtével megszünik a halászat, mert mély folyóvizben ép oly nehéz halászni, mint a tengerben. Az ilyen pihenési időszakban (2—3 hónap) az emberek roppant mennyiségü földet nyelnek el. Sátraikban egész pyramisokat láttunk felhalmozva. Egy ilyen indiai polgár mint egy köztük élt remete beszélé — napjában három vagy öt negyed font földet eszik meg. Ezenkivül ha kapnak gyikot is nyelnek vagy dessert gyanánt gyökereket rágicsálnak.

Hanem a földétel szenvedélyök, bármennyire jól laktak légyen hallal vagy más egyébbel, a földet mindig megeszik utána.

Testszinök sötét veres. Arczvonásaik vadak, visszataszitók, s rendesen elhizott egyének. A már emlitett, köztük volt remete tapasztalatból állitja, hogy a piritott föld egészségökre épen nincs hátránnyal, s ők még nagyon táplálónak mondják, ugy hogy jól lakván vele, sokáig nem éheznek meg. Ha téli takarmánya után kérdezösködöl az Otomaknál (a forró Délamerikában esős időszak képezi a telet) a sátrában felhalmozott földre mutat. Most már az a kérdés támad, vajjon igazán, emészthető tápláló-e a föld? Határozott választ nem találhatunk.

Minden zarándok mást beszél, egyik azt mondja, hogy krokodil zsír van a földétel közé vegyitve, másik ezt határozottan tagadja.

Vegytani vizsga után a föld egész tisztának, minden vegyitéktől mentnek tünt ki, feltünő tehát, hogy megevése még pedig oly nagy mennyiségben nem okoz betegséget. E nép talán nemzedékeken keresztül szokott hozzá? Annyit tapasztaltam, hogy a tropicus vidékeken élők mind nagy kedvet mutatnak a zsiros küllemü föld-evésre, a meszes tartalmut megkülönböztetik és nem bántják. A gyerekeket gyakran be kell zárni, kivált esőután, mert kirohannak s tele tömik magukat jó fris földdel. Bamo falvában fazekat készitő nőket láttam, kik munkaközben egy-egy darabot a kezökben levő anyagból nagy élvezettel bekapnak — mint nálunk a lépesmézet. Az állatok is szeretik ama tájakon a földet.

Hidegebb tájak felé már nincsenek földevők.

Az amerikai beteg lesz a földtől. Java szigetén még nagyban eszik és t a n a — nak hivják. Uj-Kaledonia lakói réztartalmu köveket rágicsálnak, sőt az utczákon csemegeként árulgatják is.

Szóval a forró s csaknem legtermékenyebb égöv alatt lakó emberfajok nagyobbára földevők.

Északra vagy a Finnek közt is előfordulnak esetek de csak a szegényebb néposztálynál, ezek a liszt közzé földet vegyitenek. Megvizsgálván, e föld közt csigaféle állatok találtattak melyek némi tápláló nedvvel birnak. Ilyen állatocskákat tartalmazó földevésről különben háborus időkben adatokkal birunk, hogy a czivilisált népek katonái is megemésztették.

BODOR KÁROLY.

creative commons — A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

SZÉPIRODALMI CSARNOK.

Eskü *).

Tóth Kálmántól.

Nem egy hideg oltár előtt,
Hová annyit vitt az érdek,
Hiuság és önámitás —
Nem ott esküszöm én néked.

Itt esküszöm a szabadban,
A hol minden fűszál érez:
Esküszöm, hogy szivem minden
Dobbanása a tiéd lesz.

Itt esküszöm e rózsára,
Mely, miként te, ugy mosolyog:
Hogy előttem semmi kedves
Nem lesz, csak a te mosolyod.

Esküszöm e csermelyre, mely
Itt kanyarg a mező felett:
Hogy igy veszem én is körül
A te egész életedet.

Esküszöm ez árnyas lombra,
Mely egy ágra van hajolva:
Ily gyengéden védelek én
S oltalmazlak mindenkorra.

Esküszöm e madarakra,
Kik mind egyet énekelnek:
Nekem is egy énekem lesz,
Egy énekem, hogy: szeretlek!

Esküszöm az égre s örök
Sugaraira a napnak:
Esküszöm, hogy téged soha —
Soha — soha el nem hagylak!

A visszatért fecske.

Regény

BALÁZS SÁNDORTÓL.

(Folytatás).

ÖTÖDIK FEJEZET.

Nagy tervek.

E fontos határozat után, mi az egész Hétudvary-házat örömre villanyozta, s apát és fiut telyesen kibékitette egymással, az öreg méltóságos ur szokott erélylyével az utazási készületekhez látott, mert azt akarta, hogy fia mielőbb eltávozzék azon légkörből, melyet ránézve oly annyira veszedelmesnek tartott. Az öreg urat a dolog ilyetén fordulata egészen felviditotta és megnyugtatta, mert belsejében telyesen meg volt győződve, hogy a fiu e hoszszu idő alatt az utazás szóródásai közepette eszére térend, s feladja ez összeköttetést, mely meggyőződése szerint ránézve csak kellemetlenség és szerencsétlenség forrása lenne. Siettette tehát az elutazást, s rövid értekezés után Bernsteiner urral a Hosszúkútiak hétfaludi birtokainak bérlőjével, oly összeget helyezett fia rendelkezésére, mely a leggondtalanabb költekezés mellett is fedezheté az évi kiadásokat. Egy korülmény azonban még folyvást foglalkodtatta az öreg urat, s hátráltatta fia utra inditását, sokáig habozott egyedül bocsássa ki őt a nagyvilágba vagy pedig a mentornak született Csóka felügyelete alá helyezze őt. Tudta hogy ez sok meggondolatlanságtól visszatartóztatná őt, de épen azért habozott elhatározásában.

Hisz érdekében épen az állott, hogy fia a fiatalság szokásos könnyelműsködéseinek engedje át magát, mert csak igy várhatott biztos szóródást, s igy rémelheté szerelme elhamvadását. De valljon nem váland-e méreggé a gyógyszer, a nagy világ csábjai között ifju tapasztalatlanságában fogja e tudni fékezni élvvágyát? S valljon mig szive egy betegségét kigyógyitja, nem fogja-e végkép megrontani azt, s valljon e téves de szerinte sem nemtelen érzelem hamvai nem fogják-e többi nemesebb ösztöneit is elfojtani?

E kételyek és aggodalmak, nem egy éjszakáját rabolták meg az öreg urnak, mig végre hosszas fontolgatás után elhatározta, hogy Csókát fiával küldi, ugy azonban hogy ez kevésbé veszélyes kicsapongásait épen ne akadályozza, s csupán csak akkor igyekezzék rá mérséklőleg hatni, ha fiatal vére végleges tulságokra ragadná őt. Ily értelemben határozott utasitásokkal is látta el őt, miket a derék férfiu jól emlékébe vésett, s szigoruan megtartani igért.

Midőn Csóka az öreg ur elhatározása felől értesült, nem mutatott ugyan valami zajos kitörő elragadtatást, mert azt a méltóságos urral szemben illetlennek tartotta volna, de nagy belső elégültséggel és örömmel fogadta ez ujdonságot mint oly bizalom jelét, melyre méltán büszke volt. De önmagáért is örült e ritka szerencsének, mert hisz neki is régi vágya volt utazni, országot, világot látni, nemzeteket, népszokásokat tanulmányozni, s különben is neki is szüksége volt a szórakozásra neki is volt mit felednie, az ő szivében is élt egy emésztő féreg, melyet kiirtani vagy csak elaltatnia is mindeddig nem sikerült, a jámbor férfiu még mindig szeretett, s Janka emlékét hétudvari emlékei még nem birták kiirtani szivéből.

Örült tehát szerencséjének, s hozzá kezdett uti készületeihez.

A méltóságos urral való bizalmas értekezlet után rögtön szobájába sietett, hol, mint minden fontosabb változásnál szokása volt, komoly elmélkedésnek adta át magát, s emlékezetében fölkutatá mind azon hires utazók viselt dolgait, kikről csak valaha hallott vagy olvasott, s kik között nézete szerint Robinson Crusoe még akkor is kirivó és első rangu helyet foglalna el ha Pénteket nem is sikerült volna megnyerni a keresztény czivilizatiónak. Igy azonban nem csak egyszerű tourista, hanem téritő volt az ő szemei előtt, kinek viselt dolgait bizon nem csak gyermekek, hanem megállapodott férfiak is haszonnal olvashatják; az eszmeláncolat Robinsonról igen szomoru eshetőségekre vezette felizgult képzelődését, az ember soha sem tudja mire virrad, oly században mint a miénk a közlekedési eszközök ily roppant gyorsasága és könnyüsége mellett valljon nem tévedhet-e a jámbor tourista igen könnyen oda, hova teljességgel nem szándékozott. Hisz nincsenek e még nagyszámu ismeretlen szigetek, s ha Swiftnek hinni lehet (s Csóka hitt neki) az óriások és liliputik földje nem csupán chimaera, szóval Csóka barátunk jól megforgatta a dolgot elméjében s minden eshetőségre elkészitette szivét, hisz Janka nélkül mit ér neki az élet, hadd jőjjenek hát a szörnyeteg óriások s a liliputiak könyörtelen hadai mérges gombostű nyilaikkal a sziv, mely Csóka lilaszin mellénye alatt dobog, nem fog előttük megijedni.

Minden, — bármily iszonyu helyzet is — csak addig elviselhetlen mig valamely elhatározásra szántuk magunkat, Csóka határozott s nyugodtan vette elé mappáját és Galetti „föld és világ isméjét;" a lehanyatló nap utolsó sugarai már Sziczilia partjain találták mutató ujját, s bár György értésére adá, hogy a vacsora az asztalon van, asztalától mindaddig meg nem mozdult, mig a Scyllát, és Charabdist szerencsére hajótörés nélkül át nem evezte.

Két nap még s Csóka és védencze útban voltak a nagy világ felé.

Hagyjuk őket utazni s mig hirt vennénk felőlük keressük fel kecskevári ismerőseinket, részint illendő látogatás kedveért, részint pedig mert a regényiró mestersége ezt már ugy hozza magával.

Nem nagy változásokat találunk.

Oly csöndes kis városban, mint a más tekintetben kitünő Kecskevár városa s oly jámbor polgári háznál, a minő a példás életü Szabó Jakabé, csöndes folyásu vizként telnek a napok egymásután. A partokat rakonczátlankodó szilaj hullámok nem apasztgatják nem ontogatják, békében háborithatlanul tenyészthet a mezei virág s a méla fűz, mely vénsége daczára nem röstell a nap és éj hosszán kaczérkodni önmagával a viz tiszta tükrében, nem féltheti gyönge gyökereit egy-egy nekivadult szilaj hullámtól, csöndesen, lassan, észrevétlenül, fogják azokat kimosni a képmutató lassu fodrok, s egyszer, midőn legkevésbé gondolna rá, akkor dől bele nedves sirjába. Valódi csöndes békés polgári vég, mit bizony jámbor senkinek nem alkalmatlankodó életével eléggé ki is érdemelt.

Szóval, hogy a nem minden olvasó előtt tetszetős képleteket tovább ne fűzzük, a jámbor Szabó háznál utolsó ottlétünk óta semmi oly kiváló esemény nem adta elő magát, a min a regényiró nagyon kaphatna. Mert, hogy Tercsike órákig el-elsétálgat és méláz kertjük virágai és bokrai közt, s hogy bizony (nem a legjobb álomnak örvend szegényke) azt bizony minden jóra való olvasó, a ki a szerelem nyugtalankodó indulatját ismeri, könyen elképzelheti. Ilyenforma epekedéseken ment keresztül Sári is, csakhogy népiesebb kiadásban; egész nap ott dudolgatja keserves nótáit a konyha körül s a mióta a Pista gyerek elutazott, (az olvasó talán még emlékezhetik, hogy kije és mije volt ez a tisztességes leányzónak) nem mult el nap, hogy rántás megégetésért vagy bögretörésért irgalmatlanúl meg ne czibáltatódott volna, hol maga Szabó Jakabné tensasszony által, hol pedig mi nemcsak haját kúszálta szét hanem önérzetét is vérig sértette, Bájvölgyiné aszszonyság által, kit bizony méltó felindulásába nem igen tartott egyébnek magafajtáju cselédi személynél s minthogy e véleményét elég eszélytelen volt olykor élőszóval is nyilyánitani, e miatt bizony csak a poflevesek száma szaporodott. No de a „szerelem mindig fáj" s a mindig uj régi történet alól miért lenne épen Sári kivétel? Ezt a jó lélek maga sem kivánta volna.

Szabó Jakab, a következetes Szabó Jakab, folyvást a régi. Ott ül nap estig boltjában. Ha sok a vásárló, maga sem röstelli a kiszolgálást, ha pedig gyérül a piacz (pedig dél felé mindig gyérül) bevonul fennebb már érintett kis kalitkájába, rágyujt mindig nagy aggodalmak közt szivott magyar dohányára s ott könyvivősködik vagy pityizál már a mint a körülmények hozzák magukkal. Antalról még csak azt is fölösleges megjegyeznünk, hogy mit sem változott, a jámbor férfiún csak akkor lehetne némi átalakulást felfedezni, ha hajlongani és kezeit dörzsölgeni megszünnék, ezt pedig bizonyára csak akkor teendi, ha majd egyszer — bizonyára nagy idő mulva — oda fektetendik, a hol többé alkalmatlan vásárlók nem fogják háborgatni. Itt is bizony nem tudom hogy fogja megállani. Pepi még most sem lakott jól czukros mandulával s zsebeit még mindig nagy oka van rejtegetni, Antal ur sokat meglátó szemei elől.

Eddig a békés méla személyzet. De van ám vihar is, vagy legalább pőrpatvar, már hogy is ne lenne oly háznál a hol Szabó Jakabné asszonyság s oly társalkodóné mint Bájvölgyiné asszony lakoznak. Különben az igazat megvallva e két asszonyság természetesen a Sáriféle viszályok kivételével, mintha kevesebbet pörölne, hisz mit törődnek ők a jelennel, a jövő a rejtélyes jövő áll csupán szemeik előtt. Nagy terveik vannak, jelenleg épen a Hétudvary család történelmét tanulmányozzák, természetesen hagyományok, szájbeszéd, és következtetések után csupán — mert bár igen kevés dolog létezik a világon miről a leleményes Bájvölgyiné asszonyság határozott tudomással ne birna, ez egyetlen kivételes esetben, felfedezését és kutatásait Gyula urfi nagyapjánál ki főispáni helyettes volt annak idejében fölebb vinni nem volt képes.

(Folytatása következik).

*) Költőnk lyrájának egy ujabb gyöngye, közöljük a „Cs. K." után. Szerk.

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

Erdőd vára.

Erdőd mezőváros, Szatmár megyében fekszik igen szép vidéken. Keletre szőllős dombok koszorúja, délre és délnyugatra, bükkös és tölgyes rengeteg, nyugatra és éjszakra cserjés lapály és virágos róna övedzi; melyeken és melyek alatt, népes mezővárosok, falvak puszták és majorságok tarkállanak. Régenten magyaroknak volt lakhelye, jelenben munkás, és szelid természetű svábok lakják. Erdődön született Bakacs bibornok, és Drággfy, egyike a mohácsi hősöknek. Régibb nevezetességeiből fennmaradt a góth stylben épült egyház, melynek falaiban maiglan több rejtett üregek találhatók, és a mostanban már szelidebb alakban álló vár kizárólagos tárgya leírásunknak.

Az erdődi vár, mint országunknak majd minden vára, többféle viszonyokon s változásokon ment keresztül. Volt idő, midőn büszkén és magasan hordá fejét, több falvak uralták, s messze terjedő határokra osztá parancsait; bolthajtásos termeiben gazdagon öltözött leventék tánácskoztak; udvarán tarka öltözetű apródok ellátva. A tornyok folyosóiról fölséges kilátás nyilt a szabadba. Éjszakról erdőkben és kigyódzó folyókban változatos róna láttatá magát, keletnek arany, ezüst s más érczeket termő hegyek kékellének, s a közeli szőllősdombok gazdag terménye zöldellett; délnek rengeteg erdők (az erdély- s magyarhoni határvonal) gyönyörködteték a szemet, az egész panorámában városok, mezővárosok, falvak és helységek fehérlének. A vár maga sötét bükk- és tölgyfák közé temetve, csak koronáját mutatá a határnak, méltóságosan, büszkén és hidegen.

Drággfy Bertalan alatt élte Erdődvára fénye, és dicsősége legkitűnőbb korszakát; a föld alatt messze elnyuló üregei, részint titkosabb harczi tervek kivitelére részint mindennemű hadi eszközök titokban tartására szolgáltak; részint helyet adtak különnemű nemes boroknak, melyek a gyakorta nagy számmal megjelent vendégek élvezeteül s lelkesitéseül kiméletlenül szolgáltattak. A körötte lévő vadaskertben daliás játékok, és más vadászkalandok üzettek; a sürü lombokkal árnyalt lugasokban pedig szerelmesek rejtőztek, és trouba dourok dallának. Erdőd ez időben nevezetes erősség volt. Drággfy kimultával dicsősége és előbbi fénye is sirba szállt.

E vár kápolnájában esküdött meg népköltőink legjelesbike Petőfi Sándor hitvesével a szellemdús Szendrey Juliával; jobb sarokban egy 24 öles mélység ükerekes kút, mely kapcsolatban állt hajdanta a várat körülkigyódzó Erdőd vizével. Több konyhák, kamarák, s az udvar közepén egy a földalatti üregekbe, (jelenleg pinczékbe) vezető, vasajtóval ellátott folyosó. A vár előtt, zöldárnyas, és illatos liget, mely azonban elhagyottsága miatt, mostanában éjjelenkint csaka csalogány fájdalmas énekével gyönyörködtet.

1838-ig a vadaskert gyönyörü pázsitokkal, mulatóhelyekkel, árnyas lugasokkal és sétatérekkel kinálkozott; kebelében özeket és dámvadakat őrizett. Bizonyos silezita fötiszt azonban (ki később nyugalmaztatott) a sétahelyeket és zöldellő pázsitokat felszántatván, burgonyával vettette be, s konyhakertté aljasitotta, a kisded, de regényes mezőváros, egyetlen mulatóhelyét. Hozzá járult még az is, hogy az érzést gyönyörködtető kedves állatokat, egy puskázni szerető tisztviselő, kedves barátjával, egy másik gazdasági tisztttel, egy kellemes délután

Erdőd vára.

futkároztak; istállóiban tüzes mének nyeritének; a tornyok folyosóin kedveritő zene harsogott. Későbben letüttték a büszke fő; elvharczokban hullának el a gazdagon öltözött leventék, szél süvöltött végig az üres termeken; a puszta udvart belénd, ruta és serpentillák szövék be; a nyeritő mének helyett pedig varangyok hallaták rémes kuruttyolásaikat. A rengetegben gyáva nyulak üzik ösztönjátékaikat, a fegyverek lelket emelő dörgései helyett pedig a Kirschen Lied és Strassburgi hangozának. Későbben a vár ismét felmagasult, elveszté ugyan regényes külsejét, de nem maradt meztelenül, a polgárosodott időszak prózai mezét ölté magára, itt-ott hagyva régi lukakat, melyen keresztül a fürkésző lélek az elszunyadt századok titkaiba hatolhatott. Kár volt mégis egyes emlékeit szétszórni oly századnak, mely durvaságaiban is nagy volt és magasztos.

Drággfy Bertalan Erdőd várát 1481-ben kezdé építtetni. Ezen vár azon időben 5 toronynyal bírt. Elől két magasabb torony állott, szabadba nyiló és karzatos folyosóval; a közepén kisebb torony állott, a háttérben valamivel nagyobb, de a két előtoronynál valamivel mégis kisebb, szintugy karzatos és nyilt folyosóval

A vár tornyaiból gyönyörü kilátás esik a kies vidékre, különösen az erdődi szőlőhegyekre, melynek tetején szent Donát tisztöltetére kápolna áll, hol népes buczujárásokat tartanak, — szép kilátás a Bikk aljában fekvő helységekre, Szatmár városra, a nagy erdőségre, melytől nevét kapá, s Erdőd mezővároskára, melynek csinos házain, jó rendben lévő gazdasági épületein az általunk külön is megismertetendő sváb nép szorgalma, takarékossága, a népies jóléteknek például szolgálható képét mutatja fül.

halomra lődözte. Alkalmasint nem más czélból: hanem, hogy mentül több körtvét gazdálkodhassék meg télire Egy szóval: a távol lakó birtokos tudta nélkül egészen kivetkőztették a vár környékét régi költöiségéből, és regényességéből.

Az utolsó felügyelő látván, hogy a régi szép környezet végkép elenyészett, eltökélte uj polgárosodott külsőt kölcsönözni a jellemtelen maradványnak. A körötte zöldelő bokrokat és fákat nagy részben kiirtatá, helyökre a domboldalban szőllővenyigéket ültetett, kigyódzó sétautakat vágatott a vadaskertet, előbbi szánakozást gerjesztő prózai alakjában meghagyván.

A vár alatt kezdődő s nagy tért elfoglaló erdőt is pusztitgatni kezdi a cziviliszatio; maholnap üres lesz minden és kopár: az egykoron nagy tettekben, százados tölgyekben, zöldelő bokrokban gazdag tért, legfölebb a multakra visszaemlékező fájó, és szomoru gondolat fogja betöltetni.

LAUKA GUSZTÁV.

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.

Vegyes rovatok.

Nemzeti muzeum.

— Gr. Zichy János a régiségtárnak egy a középkorból származó faragványokkal ellátott nyerget ajándékozott. E nyereg a gr. Batthyányi Kázmérféle elárverezett hagyatékok közt volt.

— Gr. Eszterházy László értékes érem gyűjteményét az erdélyi muzeumnak ajándékozta. Átvételére a muzeum részéről Finály úr már Bécsbe utazott.

Iskola és egyház.

— A m. k. egyetemnél a bölcsészettani székre pályázat van hirdetve, a folyamodások dec. 15-éig adandók be a dekáni hivatalhoz.

— Vida József a „Nemzeti koszoru“ czimű versfüzér jól fogadott szerzője, az egri lyceumban a jogi tanszékre tanárul lőn megválasztva.

— A kegyesrendiek pesti nagy gymnasiumában a beiratások septemb. 28. 29. 30. napjain történnek, a fölvételi vizsgák 29. és 30-án. A tanév october hó 1 én vezendi kezdetét.

— A kassai jog-akademián october 1-én kezdődnek meg az előadások.

Irodalom és művészeti mozgalmak.

— Időnkint tudósitani fogjuk olvasóinkat a külirodalom ajánlhatóbb ujabb termékeiről, melyek hazai könyvárusainknál is megrendelhetők. Ilyenek: Franczia nyelven „De près et de loin“ (Közel és távol). Regény, irta Karr Alfonz. Páris Michel Lévy kiadásában, „Nelli“ Achard Amadeé regénye. Ugyanott. Angol: „No name“ (Névtelen) Willkie Collins legujabb regénye, „Great expectations“ (Nagy remények) Boz Dickens regénye. Német: „Dämonen“ Roman. 2 köt. Irta Horn. Lipcse. Brakhaus et comp. 1862.

— Ajánljuk hölgyolvasóink figyelmébe a „Divatcsarnok“ e legrégibb magyar szépirodalmi és divatlapok egyikének új évnegyedi felhivását — szerkesztője Szabó Richard irodalmunk e buzgó munkása. A lap előfizetési dija: egy évre 10 frt, félévre 5 frt — előfizethetni Emich Gusztáv kiadó hivatalában.

— Vettük az „Uj nemzedék“ mutatványszámát. Tartalmaz novellákat, költeményeket, tárczaczikket, ujdonságokat, szinbirálatokat stb. — mindezek fölött szép vignettek diszeskedvén. Vértessy beszélye (ez irótársunk nevével ujabban majd minden lapban találkozunk egy-egy szép beszély alatt) sikerült mű, Szabados Göthéből forditása (A halál tánczi) kitünő. A lap elrendezésében bizonyos költői ziláltság vehető észre. Ára egész évre 12 frt. Kiadja Vodianer F. kihez a pénzek küldendők. Szerkesztője Balogh Zoltán — főmunkatárs Szabados János.

— Richard Vilmos svéd királyi udvari énekes a nemz. szinháznál vendégszerepel. Egyelőre a „Troubadour,“ „Portici néma“ és „Tell Vilmos,“ czimü operákban lép föl.

— A pesti orvosok „könyvkiadó társulatot“ alakitanak, az engedély erre már megérkezett — czélja bizonyosan a szakmunkák terjesztése lesend.

Kereskedelmi, gazdasági és iparmozgalmak.

— Egy pesti fakereskedő favágó gőzgépet akar felállitani. Egy ól fát fél óra alatt vagdal fel, s használata olcsóbb, mintha favágó-munkásokat foglalkodtatunk. Szegény favágók!

— A „P. N.“ irja, hogy hazánkban több gyapotpótlék található, ilyenek: a nagy bojtorján szárának héja, s a syriai krepin, melyek lehántva fehér, s oly fényes szálakat adnak mint a legszebb selyem; az ily pótlék-gyapotkészités azonban sokba kerül, s nem fizeti ki magát. Sokkal czélszerübb gyapotfa magvakat hozatni Amerikából, melyek a legfinomabb s legjobb minőségü gyapotot készen adják. Az ily gyapotfákat udvaron, kertben, sétányon lehet nevelni, s igy nem kell vele fogyasztani a szántóföldeket.

— A m. udv. kanczellária mint hirlik lépéseket tett a magyar börze életbeléptetésére.

— A főváros ban több jelentékeny kereskedő ház Kohn B. Osvald stb. banquerottirozott, a passiva összesen túl van egy millión.

Egyleti tudósitások.

— Debreczenben a szegényebb sorsu lakosság szellemi kiképzésére olvasó-egyletet alakitanak, mely minden dij nélkülleend hozzá férhető. Üdvös intézkedés.

— A főváros utczasarkain a közönség kényelmére ezentul (még most csak 100), rendezett egylethe tartozó hordár fog állani.

Halálozások.

— Rottenbiller Géza Pest-városi polgármester Rottenbiller Lipót fia 21 éves korában elhunyt.

— Haltzer József egri megyei néhai erdő kövesdi plébános m. hó 14-én jobb létre szenderült.

— Gr. Mikó Ádám gr. Mikó Imre nagyreményü fia, a hidvégi gr. Mikó család utolsó sarja, külföldi utjából hazatértében mindnyájunk nagy fájdalmára sept. 17-én Linczben meghalt.

— Liszt Ferencz leánya Olivier franczia képviselő neje, Párizsban elhalálozott.

— Beck Vili magyar születésü német iró, kinek a magyar irodalom terjesztésében is nem kis érdemei vannak, a napokban kinos betegeskedés után elhunyt.

Hazafias áldozatok.

— Bartakovits egri érsek ő exclja az ottani kath. legényegyletnek egy 6000 frtot érő házat ajándékozott.

— Lévay Henrik mint a népszinházi bizottmány tagja, a népszinházért járó biztositási összeg negyedét 100 s nehány forintot sajátjából fedezte.

Balesetek és elemi csapások.

— A lipótvárosi templom épitkezési állványai lezuhanván 7 munkást nyomban agyonzúztak.

Megjelent uj könyvek.

— „A regens leánya“ II-ik kötet, folytatása a Lauffer és Stolp által meginditott „külföldi regény csarnoknak“ melynek mi a legjobb sikert ohajtjuk.

Emich Gusztávnál:

— „Igaz is, nem is.“ Elbeszélések, irta Bús Vitéz. Élénk tollal irt, mulattató olvasmány szép kiállitásban, a 2 kötet ára 1 frt 80 kr.

Heckenast Gusztávnál:

— „Ismerettár“ VI. VII. kötet. Egy-egy kötet 1 frt. Igen hasznos vállalat, de ha összeállitását illetőleg sok oly téves adat lesz benne mint Mentovich életrajzában, hol kedves irótársunkat nagy sajnálkozva még 1856-ban megholtnak mondják — az „Ismerettár“ csaththatlanságával nem nagyon fog dicsekedhetni.

— „Asbóth Lajos emlékiratai.“ Második, igen diszes kiadás. E történelmi tekintetben is felette érdekes jegyzeteket ajánlhatjuk az olvasóinak. A mű ára 3 forint.

Ramazetter Károlynál Veszprémben:

— „Gróf Monte Christo.“ Dumas regénye, forditotta Sió. A két első kötet — vagyis hat füzet, egy-egy füzet ára 30 kr. E mű a fennevezett kiadó által meginditott „külföldi regény csarnok“ első szállitmánya; minden tiz nap egy füzet jelen meg. Tehát már három kiadó inditott meg „külföldi regénycsarnokot“ Hartleben, Lauffer, Ramazetter — és (ugy látszik) a „Kisfaludy-társaság.“

Sieber Henriknél Pozsonyban:

— „Garibaldi emlékiratai.“ Dumas után Kassay Adolf. VII. füzet.

— „Magyar polgári törvények, és törvénykezési eljárás,“ irta Kassay Adolf. Pozsony. 1862. Ügyes, bajos dolgokban hasznos, utmutató kézi könyv. E mű szerzője „Nemzeti képes naptárának“ 4-ik évfolyamára küldé be hozzánk aláirási ivét — a naptár mindent igér, mit csak egy naptár adhat s a mellett igen olcsó — 40 uj kr. Az előfizetési pénzek szerzőhöz Pozsony, halpiacz 267. sz. utasitandók.

Nemzeti szinház.

— Richard tenorista meg kezdte vendégszereplésait. A „Troubadorban“ lépett fel először, de nem hóditott. Ennyi azt hisszük elég tájékozásul.

A műsorozat különben a lehető leggyengébb, még csak az kell, hogy előszedjék amaz elkoptatott rémdarabokat, melyeket egyik szépirodalmi lapunk nagy leleményességgel ajánl.

Budai népszinház.

— Ez intézet még folyvást a legsanyarubb állapotban van. Az igazgató ujabban következő bérlethirdetést bocsátott közre: 1862. évi oct. 1-től martius végéig minden előadásra: Páholy 300 ft, körszék 50 ft, zártszék 40 ft, földszinti 25 ft, karzati zártszék 25 ft. A hirdetmény szerint, hogy a népszinház fennálhasson, életkérdésül szükséges 16 páholy, 80 földszinti zártszék; 12 körszék, 20 földszint állóhely, 20 karzati zártszék félévig terjedő és egyszerre történendő kibérlése. E félévi bérlet sikerétől függ, hogy a budai színészet rendszeresen működhetik-e tovább is, vagy ellenkező esetben az igazgató kénytelen lesz a népszinház személyzetét két részre osztva november hótól egy vidéki városban is játszatni. Az e végből kibocsátott előfizetési iveken és a szinház pénztári irodájában lehet bérleni.

Sakkfeladványok.

2-dik szám.

Healeytől (Londonban).

(A név, melyet e feladványnyal jelenleg bemutatunk, a feladványkészités terén jelenleg a legelső helyet foglalja el).

Sötét.

Világos.

Világos indul s 3-ik lépésre matot mond.

TARTALOM: Tóth Kálmán. — Népisme. — Tiz nap története. — Thiers „Histoire du Consulat et de l'Empire“ cz. munkájának 20-ik kötete. — Dessort Henrik boncz- és néptani viaszgyüteménye. — Washington György és Jefferson Tamás. — Az iskola orvos-növelésiani szempontból. — Földfaló emberek. — Southerland herczegnő. — Szépirodalmi csarnok: Ésků. A visszatért fecske. — Erdőd vára. — Vegyes rovatok. — Sakk-feladvány.

PEST. 1862. NYOMATOTT ENGEL ÉS MANDELLONÁL.

Mai számunkhoz mellékelve van: Alter A. divattárának körlevele.

creative commons A digitális változat a MEK Egyesület (http://mek.oszk.hu/egyesulet) megbízásából, az ISZT támogatásával készült.